

Korespondencija baruna Metela Ožegovića s đakovačko-srijemskim biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom (1850. - 1890.)¹

ŽELJKO KARAULA

Poslijediplomski studij Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatski studiji

HR - 10 000 Zagreb

karaula1980@gmail.com

Pregledni rad

Review articles

Primljeno/Received: 03. 02. 2013.

Prihvaćeno/Accepted: 20. 02. 2013.

U uvodnoj studiji autor analizira važnost korespondencije između đakovačko-srijemskog biskupa Josipa Juraja Strossmayera i hrvatskog političara baruna Metela Ožegovića od početka 1850-ih do kraja 1880-ih godina. U prilogu donosi nekoliko dokumenata/pisama iz njihove korespondencije važnih za proučavanje tadašnje političke povijesti Hrvatske.

Ključne riječi: Josip Juraj Strossmayer, Metel Ožegović, korespondencija, Austro-Ugarska, hrvatsko pitanje

1. Uvod

Barun Metel Ožegović² i đakovački biskup

1 Rad je dio pripremljenog rukopisa o znanstvenoj monografiji o životu i političkom djelovanju Metela Ožegovića koja će izaći krajem 2013. godine.

2 Ovdje su samo osnovni podaci i literatura o Ožegoviću, više u daljnjem tekstu. Metel Ožegović (Zagreb, 4. V. 1814. - Beč, 9. II. 1890.), hrvatski političar. Jedan od vodećih ljudi ilirskog pokreta u Varaždinu, utemeljitelj varaždinske »ilirske« narodne čitaonice (1838.). U ovom razdoblju posebno je značajna njegova predstava caru i kralju Ferdinandu V. iz 1842. godine, u kojoj poziva Austriju da povede aktivniju politiku prema Osmanlijskom carstvu i istočnom pitanju. Poslije toga djeluje kao zastupnik Hrvatskog sabora na Ugarskom saboru (1843. - 1844.), (1847. - 1848.) na obrani političke samostalnosti Hrvatske. Godine 1845. imenovan tajnikom Ugarske dvorske kancelarije, a 1847. savjetnikom Ugarskog namjesničkog vijeća. U to vrijeme postaje savjetnik Ministarstva unutrašnjih poslova u Beču, a zatim 1851. vijećnik Vrhovnog kasacijskog suda, član Državnog savjeta i tajni savjetnik. Tim funkcijama Ožegović uz, Ivana Mažuranića, tada postaje najutjecajniji Hrvat u Beču. Godine 1858. stječe naslov baruna. Nakon obnove ustavnosti 1860. zalaže se

za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskoj, savez Slavena i Mađara protiv njemačke dominacije te preustroj Habsburške monarhije u federaciju povijesnih pokrajina. Jedan od stupova Mažuranićevog režima (1861. - 1865.) i Samostalne narodne stranke. Nakon sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868.) i nakon raspuštanja Državnog savjeta odlazi u mirovinu. I dalje djeluje protiv dualizma, te svojim donacijama postaje mecena hrvatskim studentima u Beču. Svoju bogatu korespondenciju i knjižnicu ostavlja JAZU-u te se sada u njoj nalazi monumentalni fond »Ožegovićiana«. Djela: *Naredbe občinske za biležnike selske i druge obćin. poglavare: po slavnoj varmedjii varaždinskoj predpisane* [van dano po Metellu Ožegoviću od Barlabaševca], Zagreb, 1838., *Refutatio opusculi de jure voti nobilibus in regnorum Dalmatie, Croatiae et Slavoniae*, Possoni, 1844., *Kakov bi trebao biti savez medju Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i Kraljevinom Ugarskom s obzirom na medjusobne njihove odnošaje*, Zagreb, 1861., *Der alte Verband und der neue ausgleich mit Ungarn von einen Croaten*, Wien, 1868. (separat iz bečkih novina Vaterland), *Njekoji spisi iz javnog političkog djelovanja Metela baruna Ožegovića belskog i barlabaševačkoga*, Zagreb, 1887., *Nekoliko rieči o zadrugah po svršetku prvog decenija njegovog obstanka kao i nešto o občinskom nametu*, Zagreb, 1890. Literatura: Janko, Boroveški, Na slavu presvietlom gospodinu baronu Metelu Ožegoviću

Josip Juraj Strossmayer³ bili su velike i iznimne

Balabačevačkom i Beoskom, *Carske narodne novine* (fejlton), 1858., br. 162., str.1., br. 164., str.1., br. 165., str.1., br. 166., str.1., br. 157., str.1., br. 168., str.1.; Constantin von Wurzbach, Ožegović, Barlabaševac, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 21. Teil: O'Donell - Perényi, Wien, 1870., str. 140-141.; Barun Metel Ožegović (nekrolog), *Vienac*, br. 8., 1890., str. 126.; Agneza Szabo, Metel Ožegović u privrednom i kulturnom životu Hrvatske u XIX. stoljeću, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, 24., 1991, str. 2-3., str. 95-102. O bibliografskim izvorima o M. Ožegoviću vidi: Eduard Vargović, Bibliografski izvori o Metelu Ožegoviću, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, Varaždin, knj. 8/9., 1996., str. 135-147. (Ovu bibliografiju bi trebalo dopuniti radovima poslije 1996. godine jer neka važna djela i radovi o Ožegoviću napisana prije te godine nisu unesena u bibliografiju. Uostalom i Vargović napominje da Ožegović dotada nije sustavnije obrađivan u historiografiji.

3 Josip Juraj Strossmayer, (Osijek, 4. II. 1815 - Đakovo, 8. IV. 1905.), biskup, političar. Školovan u Osijeku (gimnazija), Đakovu (sjemenište), Pešti (teologija, doktorat filozofije 1834.) i Beču (doktorat teologije 1842.). Zaređen je 1838.; do imenovanja za biskupa bosansko-srijemskog sa stolicom u Đakovu 1849. djelovao kao profesor u đakovačkom sjemeništu, te kao dvorski kapelan, profesor i ravnatelj zavoda Augustineum u Beču. Došavši na čelo đakovačke crkve s 34 godine, stolovao je u Đakovu više od pola stoljeća (1849. - 1905.). Velike je prihode s biskupijskih imanja stavio u službu crkve i narodnog prosvjećivanja. Osnovao je i financijski podržavao Jugoslavensku akademiju (1860.), Sveučilište u Zagrebu (1874.) i Galeriju JAZU (1884.). Podigao je neogotičku katedralu Sv. Petra u Đakovu (1866. - 82.) te pomagao niz prosvjetiteljskih i kulturnih djelatnosti u svim južnoslavenskim zemljama. Odlučan pobornik austroslavizma, federalizacije Habsburške Monarhije, ujedinjenja hrvatskih zemalja, slavenske uzajamnosti i jedinstva kršćanskih crkava. Strossmayer je, kao virilist u Saboru i kratkotrajno veliki župan Virovitičke županije (1861. - 62.), javno djelovao kao najmarkantniji predstavnik liberalnih načela utemeljenih na kršćanskim vrijednostima. Borio se za savez »ugarskih naroda« protiv mađarskih centralističkih presezanja, a usporedo s tim protiv Schmerlingova bečkog centralizma. Stajao je uz narodnjake do revizije Nagodbe (1873.), potom (za banovanja Mažuranića) uz načelnu opoziciju M. Makanca, te (za banovanja L. Pejačevića i Khuena-Héderváryja) uz Neodvisnu narodnu stranku (obzoraši), koja je izrasla iz njegova kruga. Zauzimajući se za jedinstvo kršćanskih crkava, posebno Katoličke crkve i slavenskih pravoslavnih crkava, on je pokušavao stvoriti nova uporišta u borbi protiv modernih sekularnih ideologija. Stoga je bio pobornik reformi unutar Katoličke crkve. Vidi: Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera, *Zbornik radova*, Osijek, 2008.; *Korespondencija Rački-Strossmayer*, I-IV., (ur. Ferdo Šišić), Zagreb, 1928. - 1931.; Tadija Smičiklas, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera*, Zagreb, 1906.;

figure na političkoj sceni Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u drugoj polovici 19. stoljeća, u neku ruku sukreatori njene ogorčene borbe za samostalnost unutar Habsburške Monarhije (od 1867. Austro-Ugarske) i njenog civilizacijskog napretka. Biskup Josip Juraj Strossmayer nedvojbeno je jedna od najvažnijih ličnosti hrvatske povijesti druge polovice 19. stoljeća, a njegova široko profilirana djelatnost još i danas, usprkos mnogobrojnim studijama i knjigama, nije u potpunosti interpretirana u modernoj historiografiji.⁴ Biskup Strossmayer ugled je stekao svojim zamislima i pothvatima na hrvatskoj, slavenskoj i europskoj razini kojima je težio da slavenski narodi u europskom sustavu budu ravnopravni s drugim narodima i postignu svoju državotvornu samostalnost i da pravoslavci i katolici u tim narodima budu u crkvenom jedinstvu. Osim toga, njegove veze i korespondencija s tada vodećim europskim državniciima i vladarima, učinile su ga nezaobilaznom ličnošću na europskoj političkoj pozornici druge polovice 19. stoljeća, prvenstveno na prostoru Habsburške Monarhije (Austro-Ugarske). Svemu tome uvelike je pridonijelo materijalno bogatstvo njegove biskupije koje je bilo jasno usmjereno pre-

Milan Preloog, *Strossmayerova čitanka*, Zagreb, 1924.; Josip, Horvat, *Politička povijest Hrvatske*, Zagreb, 1936.; Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman, Dragutin Šepić, *Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914.*, Zagreb, 1968.; Ivo Sivrić, *Bishop J. G. Strossmayer: New Light on Vatican*, I, Rim, 1975.; Kosta Milutinović, *Strossmayer i jugoslovensko pitanje*, Novi Sad, 1976.; Vladimir Koščak, *Josip Juraj Strossmayer: političar i mecena*, Osijek, 1990. (Kod Koščaka vidi detaljno navedenu bibliografiju).

4 Autor ovog članka se u nizu svojih istraživanja već susreo sa Strossmayerovom djelatnošću. Vidi u: Željko Karula, «Bjelovar Affair» in 1888.: background of (Yugo)Slavic idea and churches unification, *Transcultural Studies - a Series in Interdisciplinary Research* (Melbourne), str. 2-3., 2007., str. 101.-115.; Isti, Pisma crnogorskog pjesnika, svećenika i diplomate Jovana Sundečića đakovačko-srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881. - 1887.), *Diacovensia*, vol. 23., br. 1., 2009., str. 91-156. (članak neznatno izmijenjen objavljen je i u časopisu *Matica* Matice Crnogorske; Isti, Pisma Jovana Sundečića biskupu Josipu Štrosmajeru, *Matica*, br. 37-38., 2009., str. 471-560.; Isti, Pisma Ivana Viteza Trnskog biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1877. - 1900.), *Kronika zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU* (u tisku).

ma određenom cilju, stvaranju materijalnih temelja hrvatske visoke kulture. Strossmayerovo djelovanje obilježile su njegova »vanjska« i »unutrašnja« politika koje su se uglavnom preklapale, povezujući crkvene i nacionalno - političke aspekte tih aktivnosti. Nesumnjivo, cjelokupni Strossmayerov habitus odredila je njegova pozicija biskupa na razmeđu katoličanstva, pravoslavlja i islama, vodeći ga naporima da se potisne osmanlijska vlast s Balkana i usmjeravajući ga obnovi jedinstva s kršćanskim Istokom. Osim političkih konotacija, jedinstvo crkava bilo je, prema Strossmayerovoj viziji, najbolji odgovor pogubnim učincima raširene sekularizacije kojom je do kraja 19. stoljeća svijet Zapada temeljito dekristijaniziran.

Unutar slavenskog korpusa biskup veliku pozornost pridaje Rusiji i Rusima, nadajući se da će taj brojnošću, ali i državnošću najjači slavenski narod postati promicatelj emancipacije slavenskih naroda, posebice na Balkanu. Osim Rusa, najveću težinu imao je odnos prema Srbima. Naime, usprkos uvjerenju da su Srbi i Hrvati dva plemena istog naroda upućeni jedni na druge te biskupova ekumenskog stava spram pravoslavlja, njegov odnos prema srpstvu nije bio jednoznačan. Bio je svjestan svih razlika i prepreka koje stoje na putu budućeg zajedništva, ali on i Rački, iako tvorci i nositelji ideologije jugoslavenstva, smatrali su da u Hrvatskoj postoji i hrvatsko državno pravo. Prema njegovim zamislima, Hrvatska sa Zagrebom u kome su se nalazile visoke kulturne i prosvjetne ustanove (Strossmayerova Toskana), trebala je postati središtem koje bi nadahnjivalo i okupljalo slavenske, osobito južnoslavenske narode.⁵

5 Strossmayerovo svekoliko djelovanje u hrvatskoj historiografiji vrlo rijetko prožeto je kritičkim tonovima. S pozicija srbijanske historiografije često se na Strossmayerov politički i crkveni rad »okomljavao« Vasilije Krestić no, njegova kritika je uglavnom politički tendenciozna i temeljena na tumačenju parcijalnih izvoda i izvora koji odgovaraju Krestiću te prikazuje Strossmayera u iskrivljenom svjetlu. (Vasilije Đ. Krestić, *Biskup Štrossmajer u svjetlu novih izvora*, Novi Sad, 2002.). Zanimljivo je da su njegova prijašnja gledanja na Strossmayera kao »dobrog Hrvata«, a ne Jugoslavena (što je po Krestiću nedostatak) sada veoma prihvatljiva u redovima hrvatskih nacionalista. Zbog toga treba ovdje spomenuti gledište uglednog hrvatskog književnika Miroslava Krležu o biskupu Stro-

Strossmayer je bio neumoljivi borac za cjelovitost i samostalnost Hrvatske, a posebno je važan njegov smisao za ekumenizam i multikulturalnu stvarnost na južnoslavenskim prostorima te njegovo naglašavanje i zauzimanje za integraciju slavenske Europe.⁶ Svi ti naizgled proturječni aspekti biskupove djelatnosti bili su čvrsto povezani pa moderna historiografija biskupa Strossmayera vidi kao vizionara europske obitelji naroda u kojoj je želio vidjeti Hrvate i ostale južne Slavene.

S obzirom da je životopis Metela Ožegovića manje poznat od Strossmayerovog, ovdje donosim kratak prikaz njegova života, a kasnije i njegova politička razmišljanja i djelo. Metel Ožego-

ssmayeru i njegovu ulogu i djelovanje na južnoslavenskim prostorima. Iako Krleža gleda Strossmayera kroz svoje »lijeve naočale«, njegova gledišta su i danas aktualna. Krleži se Strossmayerova uloga čini usiljenom i smiješnom upravo zato što u Krležinoj shemi Hrvatska ne može biti Toskana, a o Toskani se »mnogo govorilo i pisalo [...] kad se gradila katedrala u Đakovu i kupovale slike za biskupske galerije« (ibid.); To je upravo ono vrijeme u kojem je Radić gladovao kao pitomac u zagrebačkom nadbiskupskom sirotištu. Za Krležu je Toskana laž i privid: »Toskansko jugoslavenstvo Strossmayera i Račkoga, taj kabinetski iluzionizam neznatne elite bio je protkan temama, prikladnim za duhovitu konverzaciju po đakovačkim biskupskim salonima, ali Čulinec, Dubrava, Granešina, Moslavina ili Strizivojna Vrpolje sa Banovom Jarugom o tim gospodskim i biskupskim konverzacijama nisu imali, nažalost, ni pojma« (Stjepan Radić u Beogradu). Prema Krleži, biskupova Toskana dio je neuspjeha hrvatske elite, riječ je o licemjerju ili nerealnom promišljanju narodnih mogućnosti. Više u: *Krležijana (enciklopedija)*, Zagreb, 1993. <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=38005>, (preuzeto 10. XII. 2012.).

6 Političke promjene 90-ih na prostoru bivše Jugoslavije značajno su se dotaknule i biskupa Strossmayera. U samostalnoj Hrvatskoj Strossmayer dugo nije bio najpopularnija osoba, ali u tom procesu »kroatizacije-dejugoslavizacije« i Strossmayer od uvaženog »jugoslavena« sada u historiografiji postaje neprijeporni »hrvatski domoljub«, odnosno njegova projugoslavenska orijentacija se u udžbenicima povijesti doslovce potiskuje ili zanemaruje. Vidi: Stefano Petrungaro, *Pisati povijest iznova. Hrvatski udžbenici povijesti 1918.-2004. godine*, Zagreb, 2009. O prijašnjim historiografskim tendencijama gledanja na Strossmayerovu političku djelatnost vidi u: William Brooks Tomljanovich, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: Nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, Zagreb, 2001. (Ovdje posebno pogledati poglavlje *Strossmayer u historiografiji* str. 11-29.) Ni Tomljanovichevo djelo ne treba izuzeti iz takvog korpusa knjiga.

vić rođen je u okrilju stare plemićke obitelji podrijetlom iz kalničko-križevačkog kraja (naselje Barlabaševac).⁷ Školovanje započeto u rodnom gradu nastavio je u Pešti. Ondje studira pravo uz podršku oca Stjepana (1770. - 1838.),⁸ uglednog političara, kraljevskog vijećnika Sudbenog stola i poslanika Hrvatskog sabora na zajedničkom Ugarskom saboru u Pešti te strica Mirka Ožegovića (1775. - 1840.), senjsko-modruškog biskupa koji je neko vrijeme bio župnik u Bisagu i varaždinski arhidakon.⁹ Nakon završenog školovanja, kao sedamnaestogodišnjak dolazi u Varaždin (1831.) gdje postaje varaždinskog podbilježnikom, a kasnije i velikim bilježnikom Varaždinske županije (1836. - 1845.). Mladi Metel, Gajev sljedbenik, već 1835. piše o potresu u okolici Krapine i psećoj bjesnoći u Zagorju za njegove *Novine horvatzke*. Već prvih godina svog javnog djelovanja u varaždinskoj skupštini i među činovništvom zalaže se za uvođenje »ilirskog« pravopisa u pučke i službene spise. Također, vrlo je aktivan u brojnim skupštinskim raspravama o trivijalnim i gradskim školama, popravilištima i bolnicama u kojima se zalaže za njihovu izgradnju.¹⁰

Godine 1839. ženi se Ivanom groficom Sermage od Susjedgrada i Medvedgrada (1811. - 1878.), kćerkom Ljudevita i Ane rođ. Novosel. Ožegovići su imali dvoje djece - sina Ljudevita koji je oženio Olgu groficu Erdödy i kćer Idu koja se udala za Alfreda baruna pl. Moscona.¹¹ Nakon što je 1858. godine stekao barunat, od obitelji Josipović i Lovinčić kupuje dio velikog vlastelinstva koje je proširio 1879. godine kupovinom imanja od obitelji

Barabaš. Kupovinom spomenutog imanja postao je vlasnik Bele, pretežno šumskog imanja s dva dvora Bela I. i Bela II.¹²

Uključivši se u javni život Varaždina, kretao se u društvu uglednih građana i istomišljenika koji su tvorili organizacijsko središte hrvatskog nacionalnog pokreta u Varaždinu, a među njima su bili: Samuel Bužan, veliki sudac Varaždinske županije, Henrik Hergović, gimnazijski profesor, Mihajlo Košćec, gradski blagajnik i pravnik, Pavao Manhardt, Antun Račić, Franjo Rizman i Josip Vidnjević, gradski blagajnik. Od plemićke jezgre tom krugu pripadali su i Mirko Lentulaj, grof Janako Drašković, grof Juraj Oršić i baron Aleksandar Pongrac. Uputivši javni *Poziv* sastavljen 15. siječnja 1838. godine kojim se svi »domoljubi« pozivaju da pristupe novom društvu, Ožegović utemeljuje Društvo narodno, prvu ilirsku čitaonicu u Hrvatskoj.¹³ Tim činom stvoren je »čitaonički pokret«, jedini mogući organizacijski oblik nacionalnog rada u tadašnjim političkim prilikama. Prema riječima povjesničarke Jež: »ugled, domoljublje i organizacijske sposobnosti učinili su Metela pl. Ožegovića vođom varaždinskih preporoditelja.«¹⁴

7 Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Golden Marketing, Zagreb, 1995., str. 136-137. (Reprint izdanja iz 1899.); Ozren Blagec, Bela IV. i kalničko plemstvo, *Cris - časopis povijesnog društva Križevci*, god. XII., br. 1., 2010., str. 234-244.

8 Više o Stjepanu Ožegoviću u: Kratki životpis velmožnog g. Stjepana Ožegovića, *Ilirske narodne novine*, III., br. 99., 12. XII. 1837., str. 383-384.

9 Vidi o biskupu Mirku Ožegoviću: *Dragušica*, spisi Zdravka Niemčića, Zagreb, 1865., str. 120-145.

10 Rudolf Horvat, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin, 1993., str. 294. Horvatov rukopis nastao je na temelju dugogodišnjeg istraživanja u razdoblju od 1909. do 1912. te se do 1993. nalazio u rukopisu u Arhivu Varaždina.

11 Bojničić, n. dj., str. 137.

12 Metel barun Ožegović, *Naše doba* (Novi Sad), br. 10., 15. II., 1890., str. 2-3. Nakon smrti posljednjeg muškog člana obitelji Ivana Pethö de Gerse, dotadašnjeg vlasnika imanja Bele, Belu nasljeđuje njegova udovica Barbara. Nakon njene smrti posjed preuzima Kraljevska uprava. Car i kralj Karlo VI. darovnicom daruje Belu, Ivanec, Jurketinec i Cerje grofa Ladislava Erdödy. No, potomci obitelji Pethö de Gerse podižu pamicu protiv te darovnice. Nakon 54 godine, koliko je trajala pamica, sve do 1817. godine posjed dijeli ukupno 15 obitelji. Belu su dobile obitelji Josipović, Lovinčić i Barabaš koje su 1858. i 1879. godine posjed prodale barunu Metelu Ožegoviću.

13 Vanda Milčetić, Osnivanje ilirske čitaonice u Varaždinu, *Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice »Metel Ožegović« Varaždin*, br. 1., 1995., str. 1-6. Ovdje vidi Ožegovićev *Poziv*.

14 Više o organizacijskom obliku hrvatskog narodnog preporoda u Varaždinu vidi u: Ivančica Jež, Neka obilježja preporodnog razdoblja nacionalnog pokreta u Varaždinu (1838. - 1848.), *Historija Varasdiensis - časopis za Varaždinsku povijesnicu*, 1., 2011., str. 145-163. U svom radu autorica je uspješno primijenila poznati model češkog povjesničara Miroslava Hrocha za periodizaciju nacionalnog pokreta u Varaždinu. Vidi i 15 pisama Ožegovićevog pokrovitelja grofa Janka Draškovića Metelu Ožegoviću u tom razdoblju i 40-ih godina: Milivoj Šre-

U to vrijeme, kao veliki bilježnik Varaždinske županije objavljuje *Naredbe občinske za biležničke selske i druge občin. poglavare po slavnoj Varmedjii Varaždinskoj predpisane* (Zagreb, Tiskara Ljudevita Gaja, 1838.) i poznatu *Predstavku županije varaždinske na Njegovo c. kr. Veličanstvo za zaštitu kršćana u turskom carstvu* sastavljenu 1842. godine u kojoj poziva Austriju (neodlučnog cara i kralja Ferdinanda V. i tada svemoćnog kneza Metternicha) da vodi aktivniju politiku prema Osmanskom Carstvu radi zaštite ondašnjih kršćana »jednorodne naše braće u Bosni i Hercegovini koja trpe barbarsku sljedbu Turakah«. ¹⁵ U knjizi *Njekoji spisi iz javnoga političkoga djelovanja*, osim navedene *Predstavke*, objavljen je i *Govor Metela Ožegovića, kao hrvatskoga zastupnika na ugarskom saboru, držan u sjednici stališkoga stola dne 12. rujna 1844. o ilirizmu i slavizmu* u kojem se zalaže za kulturno sjedinjenje slavenskih naroda. Spomenutim govorom zadobio je simpatije »domorotkinjah trojedne kraljevine« koje su mu ispjevale odu. ¹⁶ Mnogo godina kasnije, 1861. godine odu mu je ispjevala i duhovna mladež sjemeništa Zagrebačke nadbiskupije. ¹⁷

Njegovo najznačajnije djelovanje u nacionalnoj stvari u tom razdoblju je ono na sjednicama Ugarskog sabora gdje je bio zastupnik (1843. -

1844., 1847. - 1848.). Na kraju svog mandata s zastupnicima Hermanom Bužanom i Josipom Bunjikom izvještava Hrvatski sabor o naporima uložnim u zaštiti hrvatskih prava i interesa u Pešti, a protiv mađarizacije. ¹⁸

Za vrijeme revolucije 1848./49. Ožegović je u zagrebačkom Banskom vijeću imenovan političkim predstojnikom (»Odsjek unutarnjih političkih poslova«) pa tijekom srpnja 1848. godine u Beču jedini uz Jelačića nazoči njegovim pregovorima s mađarskim ministrom, predsjednikom Lajosom Batthyányem, koji su završili bezuspješno. ¹⁹ Kao zastupnik u Saboru 1848. godine u aktualnim ekonomskim pitanjima zastupa konzervativna stajališta, zalažući se da se feudalcima nakon ukidanja kmetstva omogući pravedna nadoknada. Revoltiran liberalnim zahtjevima koji traže ukidanje kmetstva bez ikakve nadoknade, Ožegović nastupa radikalno. On u svom govoru odriče »vlast Saboru, da on nešto proti onimu učiniti može, što je kroz vjekove toliko osigurano (...)« te proziva sabsorske liberale: »Varaju se jako oni koji viču protiv naknadi misleći, da će time dobiti javno mnijenje za se (...)«. ²⁰ Takav konzervativni stav kojim je štitiio povlastice svoga staleža prema aktualnim

pel, Pisma Janka Draškovića, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knjiga 1., JAZU, 1897., Zagreb, str. 251-269.

¹⁵ *Predstavka* je prvo predložena 5. svibnja 1842. na skupštini županije Varaždinske da bi je sljedeće godine prihvatio i Hrvatski sabor, ali ona je brzo odbijena (navodno je knez Metternich izjavio da ga neće politički učiti neka Varaždinska županija). Stroga austrijska cenzura nije dopustila tiskanje *Predstavke* te je ona objavljena tek 1887. godine. Više o tome u: Dragutin Pavličević, *Metel Ožegović pokreće rješavanje Istočnog pitanja u Habsburškoj Monarhiji 1842. godine*, *Zbornik Stjepanu Antoljaku u čast*, Zagreb, 2003., str. 287-294.

¹⁶ *Pozdrav velemožnomu gospodinu Metelu Ožegoviću, poklisaru kraljevinah hervatske, slavonske i dalmatinske kod ugarskog sabora, na povratku u Zagreb izuštjen od domorotkinjah Trojedne kraljevine*, [S. l.], [184-?]. »Zastupničke roda vierni, Majke svoje dični sine! Bistri ume snažni duše, Slavo Slave Domovine! Dobro došao, zdravo bio, koi si cielom rodu mio.«

¹⁷ *Slavi preuzvišenog gospodina barona Metela Ožegovića baralabaševačkog i belskog*, Zagreb, 1861.

¹⁸ Vidi: *Zaključci hrvatskog sabora*, 1836. -1847., knjiga XII., Zagreb, 1980., str. 192., *Izvješće državnih zastupnika bivših na saboru ugarskom godine 1847./48. podneseno Hrvatskom saboru 5. lipnja 1848.* sadrži 72 točke iz kojih je razvidno njihovo opiranje stalnom mađarskom pritisku. Detaljnije o djelovanju hrvatskih poklisara u Ugarskom saboru u: Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatske*, 2. dio., Zagreb, 1879., str. 470-479. Najviše o njihovom djelovanju u Pešti vidi u Arhivu HAZU-a u već spomenutoj »Ožegovićani« (fond sveska II.).

¹⁹ Saborski odbor i Ivan Mažuranić, koji je sastavio točke hrvatskih zahtjeva, bili su spriječeni da nazoče tim pregovorima. Ožegović se inače teško mirio sa sve izglednijim hrvatsko-mađarskim ratom.

²⁰ Ferdo Čulinović, *Seljačke bune u Hrvatskoj*, Zagreb, 1951., str. 139. Po pitanju naknada feudalcima za oduzetu zemlju Ožegovićovo stajalište nije se razlikovalo od stajališta većine feudalne klase u Hrvatskoj. Prema svjedočenju Ivana Perkovca, Ožegović je, bojeći se jačanja narodnih četa i njihove manipulacije od demokratskih snaga i njihovih »demagoških spletki« po posljedice svoga staleža, znatno doprinio hrvatskom porazu u Međimurju i njegovim privremenim gubitkom u listopadu 1848. godine. Ivan Perkovac, *Pripoviesti. Crtice iz bojnog odsjeka*, Zagreb, 1905., str. 219.

gospodarskim i državnim pitanjima Ožegović će zadržati cijelog svog života. Hrvatski političari bliski Dvoru, poput Ožegovića i Kulmera, iako nacionalno orijentirani, nisu rado gledali prodor »demokratskih« shvaćanja u hrvatskoj javnosti.²¹

Prema nekim pretpostavkama, nakon sloma revolucije 1848./49., Ožegović s grupom krajiških časnika prema nalogu bana Jelačića krajem 1849. godine sastavlja *Osnovu za rješenje krajiškog pitanja* u kojoj se govori i o ujedinjenju Varaždinskog generalata s Kraljevinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom. Ovo je samo prvi u nizu njegovih pokušaja sjedinjenja hrvatskih zemalja.²² Od 1845. godine Ožegović obavlja niz visokih dužnosti u Pešti i Beču. U razdoblju od 1845. do 1847. godine nalazi se na mjestu tajnika u Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Požunu (Bratislava), a 1847. godine imenovan je savjetnikom kod Ugarskog namjesništva pa seli u Beč. Ondje radi kao savjetnik za hrvatska pitanja u Ministarstvu unutarnjih poslova do 1851. godine, a zatim postaje članom Državnog savjeta (Reichsrat) te vijećnikom Vrhovnog i kasacionog suda u Beču.²³

Poslije sloma neoapsolutizma, Ožegoviću je u nekoliko navrata ponuđeno mjesto predsjednika Hrvatsko-slavonskog dikasterija u Beču i banska čast, ali tome su se žestoko suprotstavili Mađari.²⁴ Godine 1861. objavljuje brošuru *Kakov bi imao*

biti savez medju Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i Kraljevinom Ugarskom s obzirom na medjusobne njihove odnošaje u kojoj se, uz mogućnost užeg povezivanja Hrvatske i Mađarske, zalaže za uvođenje hrvatskog jezika u hrvatskim zemljama, uvođenje namjesništva i Banskog stola kao prizivnog sudišta te osnivanje Hrvatske dvorske kancelarije u Beču. Što se tiče teritorijalizacije Hrvatske, Ožegović zahtjeva u njenom sklopu Srijem, Dalmaciju, Kvarnerske otoke, Istru do Raše te pravo Hrvatske na Bosnu do Vrbasa i izvora Nere-tve.²⁵

Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe, odnosno nakon sloma politike Samostalne narodne stranke na čelu s kancelarom Ivanom Mažuranićem, 1868. godine Ožegović anonimno objavljuje brošuru na njemačkom jeziku *Der alte Verband und der neue Ausgleich mit Ungarn – von einem Kroaten (Stari savez i nova nagodba s Ugarskom - od jednog Hrvata)* u kojoj se jasno protivi Nagodbi.

Nakon umirovljenja Ožegović nastavlja svoj kulturni i humanitarni rad. Još 40-ih godina pomaže osnivanje škole u mjestu Radovanu kraj Ivanca u Varaždinskoj županiji, obvezujući se na financijsko podupiranje siromašnih učenika. Godine 1841. nalazi se u Odboru za osnivanje kazališta i Narodnog doma u Zagrebu, jedan je od utemeljitelja Matice ilirske (1842.) i podupiratelj osnivanja Narodnog muzeja. Njegovi pokušaji da pomoću liječnika Josipa Zlatarevića i bana Josipa Šokčevića da inicijativu za pokretanjem Medicinskog fakulteta u Zagrebu završili su bez uspjeha kod viših bečkih instanci.²⁶ Osim toga, Ožegović je član i utemeljitelj mnogih hrvatskih nacionalnih društava (Društva za povjestnicu jugoslavensku 1852., Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva, Jugoslavenske akademije znanosti i umje-

21 Više u: Tomislav Markus, *Hrvatski politički pokret 1848.-1849. godine*, Zagreb, 2000., str. 161-164.

22 Tomislav Markus, Tri pisma banu Josipu Jelačiću iz veljače 1849. o stanju u Dalmaciji, *Radovi HAZU u Zadru*, br. 38., 1996., str. 191-199.; Vasilije Krestić, Metel Ožegović o teritorijalnom jedinstvu i politici Hrvatske (1860. - 1868.), *Zbornik Filozofskog fakulteta, Spomenica Jorja Tadića*, XI.- 1., Beograd 1970., str. 627-645.

23 Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija (do 1918.)*, Zagreb, 2004., str. 554-555. U svojoj kratkoj biografiji M. Ožegovića Antoljak radi niz propusta. Tako spominje da se u Hrvatskom državnom arhivu (HDA) nalazi 12 pisma M. Ožegovića upućenih dalmatinskom prosvjetitelju Stjepanu Ivičeviću (1861. - 1862.). Antoljak je zaboravio spomenuti da je ta pisma već 1912. objavio Đuro Šurmin u zagrebačko-splitskom časopisu *Jug (Zvono)*. Đuro Šurmin, Dokumenti. Dalmacija i Hrvatska (Pisma Metela Ožegovića iz 1861. i 1862. godine), *Jug (Zvono)*, II/1912., br. 3., str. 62-67.

24 Ivan Mažuranić, *Pisma, govori*, (priredio Milorad Živančević), svezak IV., Zagreb, 1979., str. 401.

25 Metel Ožegović, *Kakov bi imao biti savez medju Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i Kraljevinom Ugarskom s obzirom na medjusobne njihove odnošaje*, Zagreb, 1861.

26 Mladen Deželić, Korespondencija J. Zlatarovića, M. Ožegovića i J. Šokčevića iz 1861. i 1862. o organiziranju zdravstva u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i o osnivanju Medicinskog fakulteta u Zagrebu, *Rasprave i građa za povijest znanosti, Razred medicina*, sv. 1., knjiga 5., JAZU, Zagreb, 1989., str. 281-316.

tnosti 1861., Konzervatorija Hrvatskog glazbenog zavoda 1863., Društva Sv. Jeronima 1870.). Kao umirovljeni dvorski savjetnik, nakon 1868. godine postaje jedan od utemeljitelja Hrvatskoga arheološkoga društva i Hrvatskog naravoslovnoga društva (1886.).²⁷

Metel Ožegović umire u 76. godini (9. veljače 1890.) u svojoj vili u Hietzigu, južno od Beča, a sahranjen je u obiteljskoj grobnici u Beli zajedno sa suprugom Ivanom. Nakon Metelove smrti, njegov sin Ljudevit prema oporuci poklanja njegovu korespondenciju Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (JAZU-u), a knjige iz privatne obiteljske knjižnice ustupljene su JAZU-u i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.²⁸

2. Arhivski izvori o korespondenciji M.

Ožegovića i J. J. Strossmayera

U Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti postoji opsežan fond Metela Ožegovića, *Ožegovićiana*, arhivistički sredena u pet dijelova (zadnji, peti dio odnosi se na njegovu korespondenciju). Međutim, sva korespondencija između Ožegovića i Strossmayera čuva se u Strossmayerovoj ostavštini. Strossmayerova pisma Ožegoviću od 1850. do 1860. godine objavio je Ferdo Šišić. Riječ je o 18 pisama od njih 28 napisanih u tom razdoblju (ostalih 10, prema Koščaku, Šišić vjerojatno nije objavio zbog privatnih stvari).²⁹ U Strossmayerovoj ostavštini postoji 100 pisama Strossmayera Ožegoviću u razdoblju od 1850. do 1889. godine. Isto tako, ondje se nalazi 49 pisama i telegrama Ožegovića upućenih njemu. Za razdo-

blje 50-ih godina sačuvano je samo jedno pismo Ožegovića Strossmayeru od 24. siječnja 1856. godine koje Šišić nije uvrstio u svoju knjigu *Dokumenti i korespondencija*. Dakle, riječ je o 149 pisama koja su upućivali jedan drugome u razdoblju od Strossmayerova ustoličenja kao biskupa u Đakovu 1850. godine do Ožegovićeve smrti 1890. godine sačuvanih u arhivu HAZU-a.³⁰ Njihovo dopisivanje obuhvaća više od četrdeset godina hrvatske političke povijesti, ono rasvjetljava njihove odnose na hrvatskoj političkoj pozornici, ali i druge političke aktere. S obzirom da ova korespondencija obuhvaća dugo razdoblje, za potrebe ovog rada podijeljena je u četiri cjeline: »Bečka faza« (1848. - 1850.), »Neoapsolutistička faza« (1851. - 1860.), »Privremeno razilaženje i posredništvo« (1861. -1865./1868.) te »Faza promišljanja« (1868. - 1889.).

U radu se, uz pregled njihove dugogodišnje korespondencije, nešto detaljnije analiziraju pisma koja su Ožegović i Strossmayer razmijenili u razdoblju od 1861. do 1865. godine. Tada se nisu nalazili na istoj političkoj liniji zbog raskola u redovima Narodne stranke 1861. godine koji je doveo do podjele na pristaše Samostalne narodne stranke pod vodstvom kancelara Ivana Mažuranića i Narodne stranke pod vodstvom Strossmayera. Samostalci su bili uvjereni da će Hrvati imati veće mogućnosti razvoja u savezu s Bečom, dok je Strossmayerovo većinsko krilo stranke odbijalo bilo kakvu suradnju s Bečom i ulazak u Carevinsko vijeće, imajući na umu bečke centralističke tendencije iz prethodnog razdoblja neoapsolutizma. U tom sukobu Metel Ožegović nalazio se na Mažuranićevoj liniji. Upravo je on svojim pismima u tom razdoblju postao posrednik između Mažuranića i Strossmayera, pokušavajući, koliko je to bilo moguće, usuglasiti njihove suprotnosti.

27 Uspomeni baruna Metela Ožegovića, *Obzor*, br. 55., 10. II. 1890., 2., Metel barun Ožegović, *Hrvatska*, br. 33., 10. II. 1890., str. 2.

28 *Ljetopis JAZU za godinu 1890.*, peti svezak, Zagreb, 1890., str. 61. Akademiji je pripalo »tri sanduka knjiga, kojima će se akademijska knjižnica popuniti«.

29 Vladimir Koščak, Strossmayerova ostavština u JAZU, *Historijski zbornik*, XIV., 1961., str. 345. (Koščak navodi 29 pisama, a zapravo do kraja 1860. ima ukupno 28 pisama). Vidi Strossmayerova pisma Ožegoviću u: J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, knj. 1: Od god. 1815. do god. 1859., (sabradio i uredio Ferdo Šišić), Zagreb, JAZU, 1933.

30 U nekim arhivima (poput Arhiva Varaždina) sačuvana su originalna pisma Ožegovića Strossmayeru te se ona u Arhivu HAZU-a nalaze u kopiji.

3. »Bečka faza« (1848. - 1850.) »Početak jednog lijepog prijateljstva« između M. Ožegovića i J. J. Strossmayera

U ovom razdoblju, prema dosadašnjim istraživanjima, nema korespondencije među njima, ali njihov odnos možemo neizravno pratiti preko pisma koje je Strossmayer slao svom štićeniku Andriji Torkvatu Brliću i prijatelju Mati Topaloviću.

Poznanstvo baruna Metela Ožegovića s J. J. Strossmayerom začeto je u Beču tijekom revolucionarnih dana u Habsburškoj Monarhiji i zapadnoj Europi, u »proljeću naroda« 1848./49. godine. Godine 1848. Strossmayer, dvorski kapelan i studijski direktor na bečkom Augustineumu upoznaje mladog velikaša Ožegovića, samo godinu dana starijeg od njega, na prestižnoj službi savjetnika u Ministarstvu unutrašnjih poslova, člana Državnog savjeta i vijećnika bečkog Vrhovnog i kasacionog suda. Kao nekadašnji poklisar i branitelj »hrvatskih prava« u Hrvatsko-ugarskom saboru u Pešti, istaknuti varaždinski ilirac i pisac te prvi od Hrvata pokretač *Istočnog pitanja* (prema Osmanlijama u Bosni i Hercegovini), Ožegović je tada nesumnjivo puno poznatiji na političkoj pozornici države. On se u početku njihovih susreta postavlja kao senior Strossmayeru. Ne zaboravimo, Ožegović je plemić na najvišoj staleškoj stepenici u Monarhiji, nasuprot Strossmayeru koji, usprkos svojim profesionalnim uspjesima, ostaje samo »pučanin« iz skromne obitelji osječkog Gornjeg grada čiji je otac »auriga« (kočijaš). Iako su jedan i drugi tajno gajili snove o »Iliriji«, pouzdavali se u Jelačićevu sablju i program austroslavizma, prvi njihovi kontakti još su puni nepovjerenja i nesigurnosti. To nepovjerenje posebno dolazi do izražaja kod Strossmayera kad, nakon zamiranja revolucionarnog vala, izlazi na vidjelo reakcionarna bečka politika koja teži k povratku apsolutizma. Mladi Strossmayer tada izražava sve veći zazor prema hrvatskim predstavnicima u carskoj vladi - velikašima Franji Kulmeru i Metelu Ožegoviću. On u njima vidi ljude konzervativnih nazora koji se »pokorno« stavljaju u službu Dvora u nastojanju za uspostavu starog poretka.

U pismu Torkvatu-Brliću Strossmayer jetko komentira kritiku koju list *Serbski napredak* iznosi prema bečkim velikašima Kulmeru i Ožegoviću »kano ljudima ostarielih mislih« od kojih hrvatski i srpski narod ništa ne treba očekivati. U spomenutom pismu Strossmayer tvrdi da su ta dvojca velikaša navikla samo na laskanje, a ne na kritiku i na kraju zaključuje »A bora mi Serpski napredak u mlogih istinu govori«. ³¹ No, samo mjesec dana kasnije, Ožegović mu u povjerljivom razgovoru »ispovijeda« svoje boli: »Jučer bia kod mene Metell Ožegović, i drago mi je, što me je pohodio, jerbo sam se na novo osviedočio da je on verlo poštenog serdca čovjek, prem da se drugačie u političkih načelih sa mnom neslaze. (...) On mi skoro sa suzamih u očih ispovijedi u kako nepovoljnom stanju stoje naše stvari, a po tom i on sam nalazi se. Ovdashnje popečiteljstvo hoće silom staro Madjarah carstvo da na novo ustroj, jerbo tu još najviše vidi boljarskog življa.«

U isto vrijeme, tijekom kolovoza 1849. godine, medijska javnost u Zagrebu napada Ožegovića kao »natražnjaka« i dvorskog čovjeka, dok radikalno - demokratski zagrebački list *Slavenski Jug* iz pera Bogoslava Šuleka o Ožegoviću piše kao demokratu u kojeg su »naperene sve oči (...) i da se u njega uzdamo«. ³² Na takve stavove *Slavenskoga juga* Beč i Dvor gledali su nepovoljno pa se Ožegović nalazi u nemilosti. Prema Strossmayeru: »Metell siroma u dvije vatre nalazi se. Ovaj ga Ministerium, kad ga na pogibel opominje, kad ga na pravi put hoće da dovede prenapeta, za ideologa proglašuje, pa mu se smie, a u domovini ga za nazadnjaka i sviuh zalah, kojih nas gnjetu izvor deržu. Što o našem upraviteljstvu i Bar(unu) K(ulmeru) mislit imate, sudite odtašte, što oni za strašnog demokratu derže Metella.« ³³ Kako bi pomogao Ožegoviću, Strossmayer piše Brliću da

31 Iz korespondencije A. T. Brlića (priredila Ivana Brlić-Mažuranić), *Grada za povijest književnosti Hrvatske*, knjiga 16., Zagreb, 1948., str. 110-111. (Pismo 11. I. 1849.)

32 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 58. O odnosu Slavenskog juga prema Ožegoviću i Kulmeru vidi: Vaso Bogdanov, *Hrvatska ljevica u godinama revolucije 1848.-49.*, Zagreb, 1949., str. 273-277.

33 Iz korespondencije A. T. Brlića (priredila Ivana Brlić-Mažuranić), n. dj., 114. (Pismo 15. II. 1849.)

»Popečitelji ovdašnji i onako njega za pretjeranog Slavjana drže, pa ako ga još svrhu toga pretjerana – po njihovom mnijenju – stranka hvali, onda zlo u zo čas!« Stoga moli Brlića da razgovara s Šulekom, tada glavnim urednikom *Slavenskog juga*, i da mu to »namigne«. ³⁴

Otkad su si međusobno otkrili svoja najdublja politička uvjerenja i težnje (»zebnje«) za slavenstvo, puca staleška granica koja ih je dosad dijelila i njih dvojica postaju vrlo bliski. Povjeravaju se jedan drugome glede mnogih političkih pitanja i svakodnevno se sastaju u Beču, gdje je i stvoren temelj njihova dugogodišnjeg prijateljstva. Stoga nije čudno da se Ožegović, uz ostale hrvatske odličnike (ban Jelačić i Kulmer), posebno potrudio uvjeriti austrijskog grofa Thuna koji je htio Strossmayera u svom ministarstvu prosvjeta i vjera da je Strossmayer već predložen za biskupa u Đakovu i da »bi našem narodu velika šteta bila, da to ne bude.« ³⁵ Važan čimbenik u Strossmayerovu imenovanju đakovačkim biskupom nesumnjivo je bilo i njegovo javno zalaganje za oktroirani ustav, što je odgovaralo Beču. Strossmayer je smatrao da treba formalno prihvatiti oktroj, a zatim ga s vremenom izmijeniti povezivanjem slavenskih snaga i pametnom taktikom. ³⁶

4. Faza neoapsolutizma (1850. - 1860.)

Druga faza uvjetno nazvana »faza neoapsolutizma« (1850. - 1860.) počinje Strossmayerovim

34 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 59. (Pismo 15. VIII. 1849.).

35 Smičiklas, *Nacrtni život i djela biskupa J. J. Strossmayera*, n. dj., 7., J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 59. (Pismo 15. VIII. 1849.). Više o Strossmayerovom imenovanju za biskupa vid u: J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 72.; Vladimir Koščak, *Josip Juraj Strossmayer - političar i mecena*, Osijek, 1990., str. 28-30. O Strossmayerovu razdoblju u Beču vidi: Radoslav Katičić, *Između Austrije i Ilirije. Strossmayer u Beču 1847.-1850., Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*, Osijek, 2008., str. 107-120.

36 Vidi: Mirjana Geoss, *Modernizacija izvana - reforme u Građanskoj Hrvatskoj i Slavoniji za neoapsolutizma, Časopis za suvremenu povijest*, br. 3., 1980., str. 16-17. Više o razdoblju neoapsolutizma: Mirjana Gross, *Počeci moderne Hrvatske. Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850.-1860.*, Zagreb, 1985.

odlaskom u Đakovo na mjesto đakovačko-srijemskog biskupa tijekom listopada 1850. godine. Ožegović ostaje i dalje u Beču, a na Strossmayera se nastupom neoapsolutizma na Dvoru gleda kao na »pretjeranog Ilira« pa tajni agenti austrijske policije konstantno prate njegovo djelovanje. ³⁷ Odmah nakon ustoličenja, Strossmayer se javlja Ožegoviću, potanko mu opisujući svoj put u Đakovo, sukob u Požunu (Bratislavi) na jednoj večeri s nekim Nijemcem koji je u »Njemštini, kao naš Mato« ³⁸ u Slavjanstvu« te prepirku oko hrvatskog jezika s »vicevojom« i generalom Ferdinandom Mayerhofferom kojega je iz Beča pozvao na instalaciju. ³⁹ U ovom razdoblju Strossmayer se uglavnom bavi crkvenim djelatnostima (osnivanje seminara u Đakovu za bosanske franjevce kojih je već školske godine 1852./53. na naukama u Đakovu bilo šesnaest) jer njegova djelatnost nije ni mogla doći do izražaja na drugim poljima. Usprkos silnom trudu da pomogne »našijencima«, Strossmayer od Ožegovića često moli pomoć za rodoljube iz Osijeka i Slavonije koji su pali u nemilost osječkih mađarona, često se žali na grofa Petra Pejačevića, »velikog spahiju« i glavnog unionista u Slavoniji. Piše Ožegoviću: »Petar Pejačević je dobar čovjek, ali vrlo kratkog uma, a po nagnuću srca svog teži na protivnu stranku, po rodstvu pako i okolici svojoj sasvijem je našoj stvari protivan, niti ga je moguće ubavijestiti.« ⁴⁰

37 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 181; str. 137. Prema jednom tajnom policijskom izvješću stoji: »On je bez sumnje panslaven, ali ne voli nametnutu mu okolinu, kojoj popušta samo stoga, što mu kod svake prilike prijete da će otkriti njegove moralne prijestupe. Zbog istoga razloga on živi u velikoj ovisnosti o svojem ocu, sasvim prostim, raskalašenom čovjeku, koji na biskupskom dvoru užasno gospodari.« Vidi više u: Aleksa Ivić, *Arhivska građa o jugoslavenskim književnim i kulturnim radnicima*, Knjiga treća, Beograd, 1932., str. 98-106. (Poglavlje J. J. Strossmayer).

38 Mato Topalović putovao je zajedno s Strossmayerom iz Beča u Đakovo.

39 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 166. (Pismo 31. X. 1850.).

40 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., 168. (Pismo 9. XI. 1850.). Petar Pejačević, (Požun, 1804. - Beč, 1887.), grof. Iz rumsko-retfalačke loze hrvatske plemenitaške obitelji Pejačevića. Obnašao je dužnosti velikog župana Virovitičke, pa velikog župana Srijemske županije. Također je bio zastupnik u Saboru te ministar

Pejačević se često žalio caru Franji Josipu I. na Strossmayera pa se on morao često opravdavati na najvišim instancama. Posebno se žalio Ožegoviću da »partaja« Pejačevića i Prandaua »Stranka Car i domovina« nastoji i bana Jelačića približiti svojim stajalištima, »premda su oni samo izlično njegovi prijatelji, u istinu pako taki neprijatelji, da bi ga u kapi vode, da mogu, utopili.«⁴¹

U sljedećim pismima Ožegoviću, uz niz crkvenih pitanja, pojavljuje se odnos s Haulikom, neka pisma govore o Strossmayerovim težnjama da željeznica ide za Rijeku, a ne za Trst, o sjedinjenju hrvatskog i slavonskog gospodarskog društva itd. Što se tiče sjedinjenja, Strossmayer piše Ožegoviću da mu starokonzervativac grof Antun Szécseni, dvorski savjetnik, nije sklon po tom pitanju, odnosno da treba raditi na tome da željeznica treba ići i za Rijeku i Kraljevicu, a ne samo za Trst, pri čemu treba igrati na ruku ministra Bacha koji je bliži projektu za Rijeku.⁴² Međutim, izgleda da su se ozbiljne stvari raspravljale interno pa Strossmayer Metelu 3. kolovoza 1853. godine piše: »(...) jerbo Vam iskreno ispovijedam, da se s Vama na ovom svijetu najradije sastajem, budući da su duše naše osvjedočenja naša i namjere naše jedne.«⁴³ Mnoga pisma govore i o privatnim stvarima. Primjerice, Ožegović piše Strossmayeru o sukobu njegove sestre Magdalene Pupić-Strossmayer sa svojim budućim mužem barunom Đurom Unukićem (koji je na ivici samoubojstva) koji on mora izgledati jer »pogibel prieti« i njegovom ugledu.⁴⁴ Također, često se u pismima dogovaraju o preporukama za mjesta u crkvenim redovima, pri čemu žele zaustaviti imenovanja ljudi, čak i biskupa, koji ne poznaju jezik kraja kamo su postavljeni.

bez lisnice za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju u ugarskoj Vladi Kálmána Tisze, te carski i kraljevski komornik. Kao veleposjednik i pripadnik slavonskog plemstva izrazito mađaronski orijentiran, često u sukobima s narodnjacima.

41 J. J. Strossmayer, *Dokumenti i korespondencija*, n. dj., str. 338. (Pismo 26. II. 1856.).

42 J. J. Strossmayer, n. dj., str. 356. (Pismo 15. XII. 1856.).

43 J. J. Strossmayer, n. dj., str. 273. (Pismo 3. VIII. 1853.).

44 Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje AHZU-a), Ostavština J. J. Strossmayera (dalje KJJS), XI-A., Ožegović Strossmayeru, 24. I. 1856.

Ožegović je u to vrijeme bio uvjetno rečeno »Strossmayerov Rački«, odnosno njegova osoba od najvećeg povjerenja u političkim i privatnim stvarima. Intenzivna korespondencija Strossmayera s Račkim počinje tek 1860. godine.

5. Faza razilaženja i posredništva (1860.-1865/68.)

Nakon sloma neoapsolutizma porazom austrijske vojske kod Magente i Solferina (1859.), financijskim slomom Carstva i carevim sazivom Pojačanog Carevinskog vijeća dolazi do proglašenja Listopadske diplome 1860. godine kojom se vraća ustavno stanje u Habsburškoj Monarhiji. Dolazi do ponovnog buđenja političke scene, a posebne težnje iskazuje slavenski svijet u konačno uspostavljanje svoje ravnopravnosti u državi. Na banskim konferencijama u Zagrebu koje je sazvao ban Šokčević jedno od glavnih pitanja u Hrvatskoj ponovno je uređenje državnih odnosa između Hrvatske i Mađarske koji su naglo prekinuti revolucionarne 1848. godine. Nakon iskustva bečkog neoapsolutizma i germanizacije, hrvatska javnost je mađarofilski raspoložena, s čim je morala računati i hrvatska politička elita. Spomenutom Diplomom neke stvari su ostvarene (autonomija historijskih pokrajina), ali na pritisak austro-njemačkog građanstva kojem se ne sviđa novi federalizam inauguriran Diplomom i neuspjeh rješenja koja nudi Diploma kod mađarske elite, car se povlači te dolazi do revizije Listopadske diplome (Veljački patent 1861.). Dolazi do sužavanja autonomija i osnivanja Carevinskog vijeća, odnosno parlamenta u Beču u koji bi trebali doći zastupnici iz svih carskih krunovina, što je veliki korak prema novom centralizmu. U Hrvatskoj dolazi do početnog razvoja stranačkog života (to još nisu prave stranke), a Sabor odbija poslati svoje zastupnike u Carevinsko vijeće (Reichsrat). Nastupa doba Schmerlingova centralizma i dolazi do kobnog raskola u redovima Narodne stranke. Saborska većina na čelu sa Strossmayerom pruža otpor novom bečkom centralizmu jer bi svako dogovaranje s neustavnim režimom značilo odustajanje od osnovnih hrvatskih težnji, austroslavizma

- konfederacije ravnopravnih austrijskih naroda. Nasuprot tome, stvara se grupacija oko Mažuranića koji se nalazi na čelu Hrvatske dvorske kancelarije (buduća Samostalna narodna stranka) koja traži sporazum s Bečom za realnu uniju s Austrijom prije nego se s njom dogovore Mađari.⁴⁵

Sredinom 1860. godine Metel Ožegović vraća se na političku scenu Hrvatske. Nakon dugog boravka u Beču, u zrelim godinama, dinastiji uvijek lojalan i u prošlosti nesklon bilo kakvom povezivanju s Mađarima, po uvjerenju konzervativac, s bogatim političkim iskustvom i dobrim vezama u najvišim političkim krugovima u Beču, član Državnog savjeta dobro obaviješten, Ožegović nastupa oprezno. Iako svjestan da car Franjo Josip I. ne želi povezivanje Hrvata i Mađara, o čemu ga obavještava Strossmayer, Ožegović prvi put ozbiljno razmatra ideju stvaranja užeg saveza Hrvata s Mađarima.⁴⁶ U svom pismu Strossmayeru koji se tada

nalazi u Beču kao član Pojačanog Carevinskog vijeća, Ožegović napominje da se »u narodu horvatskom symphatia prema Mađarom ne da tajiti«.⁴⁷ Iako ni tada ne vjeruje da je spomenuti savez moguće stvoriti, u nesigurnim uvjetima nakon sloma neoapsolutizma, kad se još nije znalo u kojem će se pravcu razvijati politika u Monarhiji, Ožegović smatra da se moraju razmotriti sve mogućnosti, pa i eventualni savez s Mađarima.⁴⁸ Zbog toga početkom 1861. godine, nakon što je tekst poslao političkim istomišljenicima, izdaje brošuru *Kakov bi imao biti savez medju kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i kraljevinom Ugarskom s obzirom na medjusobne njihove odnošaje (1860.-1861.)* u kojoj zastupa mišljenje da je uži savez s Mađarima moguć, kako bi se spriječile ponovne bečke težnje prema centralizmu.⁴⁹ Podloga ove njegove političke poruke je Listopadska diploma, pri čemu Ožegović smatra da Hrvati ne mogu izabrati neki drugi put koji ih odvaja od ostalih Slavena u federalistički uređenoj Austriji.

Ožegović je i dalje, usprkos spomenutoj objavljenoj brošuri, više sklon tajnom političkom djelovanju. Zanimljivo je da se u historiografiji pojam »siva eminencija« najviše koristi za Kulmerovo djelovanje u Beču, iako bi se on mogao slobodno koristiti i za Ožegovića. Stoga Ožegović odbija poziv bana Šokčevića da prisustvuje Banskoj konferenciji u Zagrebu, a ne sudjeluje na Hrvatskom

45 Više o hrvatskoj politici početkom 60-ih godina 19. stoljeća pogledati u: Jaroslav Šidak, Mirjana Gross, Igor Karaman, Dragutin Šepić, *Povijest hrvatskog naroda 1860. - 1914.*, Zagreb, 1968., str. 15-31.; Mirjana Gross, *Prema hrvatskom građanskom društvu*, Zagreb, 1992.; Koščak, n. dj., str. 51-66.; Jaroslav Šidak, *Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća*, Zagreb, 1973., str. 325-337.

46 AHAZU, KJJS, XI-A., Strossmayer Ožegoviću, 24. V. 1860. »Prijatelju! Ja danas biah kod cara. Mogu Vas uvieriti, da sam Cara u boljem položaju našo, neg što sam se nado. Neima dvojbe da Car uvidja opasnost, u koju nas dovede način postupanja dosadašnji. Neima dvojbe da namieru gdje na bolje stvar okrenuti. Ale se je bojati, da se stvar opakim kakim uplivom neosujeti. Bilo je pri Caru o nami razgovor. Bilo o odnošenjih naprama Mađjarom. O nami rekoh mu da neima u kolu narodah austrijanskih krasnijeg, jedrijeg i viernijeg naroda; ali mu se njegov značaj pod kojim je zaista ko što dogodovština pokazuje, čudesa tvorio, čuvati mora ko zenicu oka, što dosad ne samo da učinjeno nije, pače protivno na štetu neizrečenu. On mi reče: „Čuvajte Vaš narodni nacionalni značaj“, liepo odgovorih mu ja riči iz ustih Vaših i zlata vriedna, ali čuvajte i Vi instituciah naših taj krasni junački značaj. Ponovno sam ja tu i o turskih slavjanah, o važnosti orientalskog pitanja za Austriu i kako samo mi kano narod doprinieti možemo da se to pitanje na korist Austrie rieši. Ponovio sam ja kako je naš jezik, naša narodnost svud zapuštjena, kako bi triebalo u Zagrebu universitet slavjanski podići, ne samo zbog nas, jerbo je pravo da ga imamo nego i zbog Slavjanah u tursko europskih deržavah da imaju vratiti svojih izvor, iz kojeg bi cerpili izobraženost ona koja i njimi i nami jedino

pruditi može. Riečju: najдох kod Cara puno dobre volje i preporučih mu i druge Slavjane u Carstvu austrijskom.«

47 Vasilije Krestić, Metel Ožegović o teritorijalnom jedinstvu i politici Hrvatske (1860.-1868.), *Zbornik Filozofskog fakulteta, Spomenica Jorja Tadića*, XI.- 1., Beograd 1970., str. 628.

48 Nacionalna sveučilišna knjižnica u Zagrebu (dalje NSK), Rukopisi i korespondencija, (RIK), Ožegović Mažuraniću, R 5844 b., 3. VI. 1860. Ožegović početkom lipnja 1860. piše Mažuraniću da mu hitno javi svoja razmišljanja o mogućem savezu s Mađarima: »Velemožni gospodine! Ne mogu propustiti da vas, nemogavši se s vama lično sastati, nezamolim da mi vaše ideje o poznatom predmetu Saveza našeg s Ugarskom pismeno priobćiti izvoljite.«

49 Metel Ožegović, *Kakov bi imao biti savez medju Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom i Kraljevinom Ugarskom s obzirom na medjusobne njihove odnošaje 1860.-1861.*, Tiskom Dra Ljudevita Gaja, Zagreb, 1861.

saboru 1861. godine.⁵⁰ Vrlo aktivno angažira se, zajedno sa Strossmayerom, na pitanju razvojačnja Vojne krajine i njenog sjedinjena s Hrvatskom. U potpuno drugoj političkoj situaciji hrvatski političari priključuju se riječima predstavnika staleža iz prethodnih stoljeća o »dijelu krajine bez geografskih veza s turskom granicom«, u čemu se u drugoj polovici 19. stoljeća, prije svega, treba prepoznati strateški korak prema potpunoj likvidaciji krajiške ustanove. Prilog jednom pismu, odnosno konceptu pisma koje je Metel Ožegović 16. ožujka 1861. godine uputio caru Franji Josipu I. pod naslovom *Wünsche der Croaten und Slavonier in Bezug auf die Militärgraenze* primjereno pokazuje taj način argumentacije: »Wenn es ürigens wohl begreiflich ist, daß eine plözliche Aufhebung des Militärgrenzsystems durch die gegenwätigen Zeitumstände vielleicht nicht rählich erscheinen dürfte, so erscheint doch die baldige Anbahnung eines Uiberganges zu dem den gerechten Wünschen der Nation entsprechenden Zustande allerdings wenigstens hinsichtlich des, seit anderthalb Jahrhunderten schon kein Grenzgebieth mehr bildenden und das Provinzialgebieth Kroatiens und Slawonwiens zum großen Nachtheile des Landes von einander trennenden, Warasdiner Generalates nicht minder als in Bezug auf die dem Aufblüen der Industrie und des Handels unter der Militäverwaltung in dem Grenzgebieth gätzlich verschlossenen Stäte und Communitäen wohl ausführbar und dringend empfohlen (...).«⁵¹ Molba se odnosi i na već spomenutu štetu koju geografski položaj Varaždinske vojne krajine, između civilne Hrvatske i civilne Slavonije, nanosi cjelini građanskih zemalja hrvatske krune.

50 AHAZU, XV 18/E 2., Šokčević Ožegoviću, 20. XI. 1860.

»Moj poziv na Bansko vijeće danas ste zasigurno primili, a istovremeno je i Krauss primio moj dopis kojim tražim da Vam dodijeli dopust. Bude li se skanjivao, molim Vas da se obratite grofu Golmhovskom te da mu predočite moj poziv i da u moje ime zatražite da iskoristi svoj visoki utjecaj jer Vašu nazočnost na vijeću smatram posebno vrijednom.«

51 Kriegsarchiv (dalje KA), Wien - B 13/7, Ostavština Franje Filipovića, Prilog pismu (konceptu pisma?) Metela Ožegovića cara Franji Josipu I. od 16. ožujka 1861. pod naslovom *Wünsche der Croaten und Slavonier in Bezug auf die Militärgraenze*.

Ožegovića i druge hrvatske političare posebno je pogodila careva odluka da neće dopustiti sudjelovanje krajišnika u Hrvatskom saboru 1861. godine. Naime, Beč strahuje da bi njihovim sudjelovanjem u Saboru potihoo otpočeo proces razvojačjenja, čime bi Vojna krajina ostala izvan dosega vojnih i dinastičkih krugova i njihovih interesa u Monarhiji. No, usprkos tome što je car tijekom 1861. godine u audijenciju pozvao Strossmayera, Ožegovića i ostale hrvatske prvake i prekorio ih po pitanju njihovog djelovanja oko Vojne krajine, koje je »štetno i opasno po državu«, u konačnici je pod pritiskom javnog mnijenja i događaja u Hrvatskoj i Ugarskoj morao popustiti.⁵²

Nakon toga uspjeha Ožegović se počinje aktivno angažirati u kontaktima s dalmatinskim rodoljubima i pisanju promemorije o sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom, tumačeći caru da su interesi južnih Slavena suglasni interesima Monarhije. Međutim, po pitanju sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom Beč je ostao čvrst, tražeći od Hrvata koncesije, prihvaćanje Veljačkog patenta, priznanje zajedničkih poslova Hrvatske s Austrijom i slanje hrvatskih predstavnika u Reichsrat. O svemu tome Ožegović piše dalmatinskom preporoditelju Stjepanu Ivićeviću, a, kako saznajemo iz pisma, i Strossmayeru koji ga rezolutno odbija: »Poslije sam se odvezao k ministru Pleneru na društvo gde sam se i sa Šmerlingom sastao, komu i kako želiste za uskoriti rešenje stvari dva puta sam pisao i dobio kratak ustmeni odgovor, kao što sam pri sam znao i vama kazao, da ako naš sabor nepristane na načela u Diplomu 20. listopada i 26. veljače ustanovljena o tome, da se Dalmatia s Hrvatskom složi niti divana biti nemože. To sam ja još prije 3 meseca B. Strossmarjeru u Zagreb opetovano pisao, i ovde ustmeno kazao, ali kako vidim sve bez uspjeha, te stoga neimadem volje praznu slamu više mlatiti i uvek onu istu koru derati. A o tome, da će biti Dalmatia s nama združena, ako mi na gori naznačena ustavna načela pristanemo, možemo sigurni biti, zato nam jamči kraljeva i ministrah reč, kao što sam Biskup znade, koji je to isto na vlastite uši na ministraskoj konferentii čuo;

52 Krestićš, n. dj., str. 631.

nu o tome ništa znati nije hotio, razljutivši se nad Schmerlingom koji muposlie konferentie reče: do ut des, faccio ut facias,⁵³ kao da je u politici moguće polag drugoga načela postupati, što njemu kao mudromu i izkusnom čoveku može biti dosta poznato.

Kad sam jučer bio u društvu kod ministra, mnoga velika gospoda i medju ostalim isti nadvojvoda Rainer pitali su me začudjeni kakav razlog mogu imati Hervati za savez s Magjari, koji se očito u buntovnom polju nalaze, i kojih sabor morat će se (kao što mi isti ugarski kancelar Baron Way reče) raspustiti i zemlje po kraljevskim komesarima upravljati, dočim će u ostalim austrijskim pokrajinama ustavni život vladati! Kakovu ćemo korist odtuda cerpiti, to možete sami razsuditi, nas će isto tako ako se s Magjari složimo, postići obsadno i nezakonito stanje, pak sve to jedino Magjarima, tj. onima za volju, koji Slavjanskoj narodnosti o glavi rade. Na čast im bio takav Savez! Ja neću o takvom savezu ništa da znađem jer neželim moj narod u nesreću bezzakonja i gradjanskog rata strmoglaviti. Ako naš sabor, koji će do koji dan kako čujem izreći Savez s Ugarskom u načelu, te će tako sebi ruke naprama Magjarima svezati, ne izreče barem priznanje načelah u Diplomati od 20. listopada i 26. veljače sadržanih i s našimi zaključki saborskim od g. 848. vrlo dobro se slagajućih, kao glavni uvet svakoga daljnega dogovora s ugarskim saborom, onda je prijatelju mili! Onda je naša stvar sasvime izgubljena i mi se neimademo ničemu nadati, već će nas postići ona ista huda sudbina koja i okorele Magyare (...).⁵⁴

Ta saznanja iz visokih bečkih političkih krugova (kojih je bio svjestan i Mažuranić) i želja da Hrvatski sabor usvoji barem zajedničke poslove s Austrijom u granicama u kojima je to 42. člankom regulirao prema Ugarskoj, da ostanu otvorena vrata i prema Austriji, dovela je do raskola unutar redova Narodne stranke, čija većina na čelu s biskupom Strossmayerom nije prihvaćala nikakve za-

jedničke veze s Austrijom. Tu dolazi do, ne može se reći sukoba, ali znatnog raskoraka između Ožegovića i Strossmayera. Metel Ožegović postaje jedan od stožernih političara Mažuranićeva režima i Samostalne narodne stranke (1863. - 1865.). Spomenutoga nema u dosadašnjim sintezama hrvatske povijesti, možda i zbog toga jer Ožegović često djeluje iz Beča inkognito. Zanimljivo je da je pravu Ožegovićevu ulogu unutar Mažuranićeva režima pravilno istaknuo samo Krestić u svom radu o Ožegoviću.⁵⁵ Dakle, u Hrvatskoj tada vlada trojica Mažuranić - Šokčević - Ožegović i traži vezu s Bečom. Njima bismo mogli dodati nadbiskupa Jurja Haulika, velikog župana križevačkog Ljudevita Vukotinovića i velikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića.⁵⁶

Kako tada o biskupu Strossmayeru razmišljaju nositelji režima u Hrvatskoj, ban Šokčević i Ožegović, vidi se iz banovog pisma Ožegoviću od 5. ožujka 1862. godine: »Program biskupa Strossmayera pravi je apsurd i nije mi shvatljivo kako se tako razuman čovjek može tako varati. On ne prihvaća niti jednu ideju, niti jedan racionalan razlog, već se čvrsto drži svoje besmislene ideje i proglašava budalama sve one koji ne dijele njegovo mišljenje, što je neshvatljivo, ali istinito. I najnoviji članak u „Pozoru“, Još jednom Reichrath sa Vuke - čisto je njegovo djelo, ne samo u potpunosti u skladu s njegovim programom, već su neka stajališta doslovno preuzeta iz samog programa. Njegovo provođenje za našu bi zemlju bilo najveća moguća nesreća, kao i njezina propast.«⁵⁷

⁵⁵ Krestić, n. dj., str. 627-645.

⁵⁶ O politici Samostalne narodne stranke vidi: Vera Ciliga, O političkim koncepcijama i djelatnosti Samostalne narodne stranke 1863.-1865., *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2., 1975., str. 37-60.; Vera Ciliga, *Slom politike narodne stranke (1865.-1880.)*, Zagreb, 1970.; Milorad Živančević, *Ivan Mažuranić*, Novi Sad-Zagreb, 1988. O političkoj djelatnosti Ivana Kukuljevića, njegovoj politici i priklanjanju Mažuranićevoj liniji vidi u: Tadija Smičiklas, *Život i djela Ivana Kukuljevića Sackinskog, Rad JAZU*, 1892.; Jaroslav Šidak, *Politička djelatnost Ivana Kukuljevića Sackinskog*, u: *Studije iz hrvatske povijesti XIX. stoljeća*, Zagreb, 1973., str. 221-277. Vidi i: Vasilije Krestić, *Prilozi za biografiju Ivana Kukuljevića, Historijski zbornik*, 1966-67., str. 393-404.

⁵⁷ AHAZU, XV 18/E 8., Šokčević Ožegoviću, 5. III. 1862.

⁵³ *Dajem da ti daš*.

⁵⁴ Šurmin, Dokumenti. Dalmacija i Hrvatska (Pisma Metela Ožegovića iz 1861. i 1862. godine), n. dj., str. 65. (Pismo 13. VIII 1861.)

Dan kasnije, 6. ožujka 1862. godine, Metel piše Strossmayeru uvjeravajući ga da vodi Narodnu stranku u krivom smjeru: » (...) samo treba da se odvažite skinuti s očiju ono bojadisano staklo, preko kojega Vam se glavna pitanja sadašnjosti predstavljaju u sasvim drugoj slici, nego se nalaze u istini. Znadem ja, da je teško odreći se obljubljenih ideah i nadah, kojim se naša duša pita. Nu svakako je bolje upoznati se s golom istinom i silom stvari, koja Boga nemoli, te gledati da se spasi onoliko koliko je moguće, nego udubiti se u pravac, kojega izvesti nismo kadri i za kojim idući iskusit ćemo sijaset jadah te izgubiti još i ono malo dobra što smo do sada više srećojm nego mudrostju stekli.« Ožegović je spreman odreći se mnogih prerogativa na štetu Hrvatske, a u korist austrijske cjelokupnosti jer, po njemu, opstanak Hrvatske osiguran je samo onda ako je »cijelokupnost carstva sigurna«, na što Strossmayer ne može pristati.

U pismu od 22. studenog 1862. godine odbija Ožegovićev prijedlog za osnivanjem zajedničke konzervativne stranke sklone Beču: »Vi narod naš respektive narodne vodje krivite da su za sanjarijama nedostižnih stvari praktičnu svrhu promašili. Ja nisam toga mnijenja. (...) Svemu zlu pa i našem sadašnjem, svemu jest, što deržavnici austrijski vazda se ko pijan plotu drže iste misli i namjere. Bach i Shmerling sinonimima su jedno te iste stvari i namjere, razlika je samo u formi. (...) Pišite mi dakle temelj programa koji bi po Vašem mnijenju stranku konservativnu u budućem saboru rukovoditi imao.«⁵⁸ Ožegović ga nakon toga opominje da

s takvim stavom neće nikada postati zagrebačkim nadbiskupom. Na Ožegovićevu napomenu da je izgledno da Hrvatska dobije Dalmaciju i Krajinu, Strossmayer odmahuje rukom, spominjući Međimurje koje je 1861. godine pripalo Mađarima i, prema njemu, sve je to »dim i magla«. Ožegović se sasvim približava centralističkoj bečkoj politici, čak je spreman odreći se hrvatske autonomije u korist teritorijalne cjelokupnosti Hrvatske. Po tom pitanju nije mu bilo ravna ni u najužim redovima Samostalne narodne stranke.⁵⁹

Međutim, situacija u Europi se brzo mijenja, Pruska uzima primat u njemačkom ujedinjenju i potiskuje Austriju, Dvor je prisiljen tražiti dogovor s Mađarima i približava se avet dualizma. Istovremeno, treba osigurati novi saziv Hrvatskog sabora. Od 1864. godine kancelar Mažuranić pod svaku cijenu traži neki dogovor s biskupom Strossmayerom i većinom narodnjaka, naslućujući crne oblake koji se nadvijaju nad Monarhiju. Padom bečke centralističke politike, pojačava se opasnost od dualizma. Ožegović postaje posrednikom između Mažuranića i Strossmayera, potanko ispitujući njihova intimna politička razmišljanja i potencijalne točke sporazumijevanja. Ožegović nastavlja svoju posredničku ulogu, u sporazumu s Mažuranićem poziva Strossmayera na stvaranje jedinstvene Narodne stranke koja će biti uspješnija u borbi protiv dualizma i Mađara.⁶⁰ U pismu od 23. svibnja 1865. godine Ožegović Strossmayeru piše: »Tako u dubini svoga serdca budući, obratjam se na Vas, u sporazumljenju s našim vriednim Ivanom,⁶¹ koji Vas serdačno pozdravlja i svo-

⁵⁸ *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera, i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, napisao i sabrao Tade Smičiklas, JAZU, Zagreb, 1906., str. 65. Ovo pitanje osnivanja »konzervativne« stranke kasnije će sve više dobivati na važnosti. Radi se o tome da je 1863. Schmerling uspio dovesti predstavnike erdeljskih Rumunja u Reichsrat te tada postaje važnim pitanje Hrvatske da i ona uđe u to središnje austrijsko zakonodavno tijelo. Da bi se to postiglo, trebalo je u budućem Saboru osigurati većinu, a to se dalo postići samo političkom djelatnošću s odgovarajućom stranačkom organizacijom i tiskom. Stoga se početkom 1864. pojavljuje program Samostalne narodne stranke u brošuri »*Uvjetno ili bezuvjetno?*« i počinje izlaziti list samostalaca »*Domobran*« (prvi broj izlazi 14. svibnja 1864.) čime se u konačnici

i formalno može govoriti o postanku nove stranke, Samostalne narodne stranke. U praktičnom stvaranju stranke ključnu ulogu je odigrao Ivan Kukuljević koji i piše uvodne članke u »*Domobranu*«.

⁵⁹ Za programsku osnovu Samostalne narodne stranke vidi spis nastao pod Mažuranićevim utjecajem: »*Uvjetno ili bezuvjetno? Mnjenje oriešenju naših državnopravnih pitanjah*«, Zagreb, 1864.

⁶⁰ Mažuranić, *Pisma, govori*, n. dj., str. 430.

⁶¹ Kancelar Ivan Mažuranić. Strossmayer je uglavnom bio u vezi s najvišim predstavnicima vlasti u zemlji, iako se s njima nije slagao. U svom pismu Račkom Strossmayer komentira pozive samostalaca da im se pridruži: »Čudo, ti ljudi hotimice razoriše sve političke elemente u zemlji,

ju prošnju s mojom sjedinjuje, moleći Vas, da ako, kao što se ovdie govori, i to isto i Mrazović reče Vi opet poći namieravate u Jamnicu poslie duhovah zdravlja radi, učinite taj put preko Beča, te ovdie nekoliko danah probavite, za da se s Vami o svem možemo pobliže podivaniti. Nu korisno bi bilo, da se Vi čim prije s Vašim najpouzdanijim ljudmi o Programu narodne stranke dogovorite, koi bi valjalo pod sasvim nedužnim naslovom u sviet proturiti predbiežno u kakvoj maloj knjižici, dok se ne utemelji nezavisni narodni list, kojem se Ivan nimalo opirati neće.«⁶²

Međutim, sporazum nije postignut jer su Strossmayer i M. Mrazović ostali čvrsti u svojim stajalištima. Taj tragični sukob u redovima Narodne stranke samo je ojačao dualističke namjere unionista, a značajno oslabio njihove redove. Unionistima se u sve većem sukobu s Bečom i kancelarom Mažuranićem počela priklanjati i većina Strossmayerovih narodnjaka, koja je time nehotice jačala dualističku struju u političkom životu Monarhije. Tako je hrvatska politika u nejasnim i nesređenim političkim prilikama išla u susret definitivnom dualističkom uređenju Monarhije 1867. godine (Austro-ugarskoj nagodbi), odnosno prema još jednoj »kapitulaciji«.⁶³

s kojim bi se moglo uspješno djelovati, pak bi sad rad djelovati i ugledom se i sposobnošću odličnih ljudi služiti.«
62 AHAZU, KJSS, XI-A, Ožegović Strossmayeru, 23. V. 1865. Početkom 1864. (11. I. 1864.) ban Šokčević zabranio je list Narodne stranke *Pozor* jer je »rietkom drzovitošću napao postupak sudova u pravnom poslu« i osobno vrijeđao kancelara Mažuranića. Glavni urednik *Pozora* Ivan Perkovac morao je na sud i konačno u zatvor. Radilo se zapravo o sukobu dviju koncepcija u tadašnjoj hrvatskoj politici. Hrvatski «centralisti» ili «samostalci» na čelu s banom Šokčevićem i kancelarom Mažuranićem inzistirali su na nagodbi s Bečom i ulasku hrvatskih zastupnika u Carevinsko vijeće (Reichsrath), u kojoj će Hrvatska bolje sačuvati svoju autonomiju, odnosno državno-pravnu individualnost i osigurati teritorijalnu cjelovitost. Također su tvrdili da će Hrvatska preko Beča lakše moći rješavati Istočno pitanje (osmanlijska okupacija BiH). Nasuprot tome narodnjaci su izražavali bojazan da će se Hrvatska s takvom politikom «utopiti u njemačkom moru».

63 Problematiku djelovanja Mažuranića i Strossmayera u razdoblju od 1861. do 1865. vidi u: Koščak, n. dj., str. 79-104. Koščak se u svojoj analizi približava Mažuranićevim stajalištima.

U takvim uvjetima, nakon donošenja Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, Ožegović se povlači iz političkog života i objavljuje anonimnu brošuru *Der alte Verband und der neue ausgleich mit Ungarn von einen Croaten* kojom oštro osuđuje dualizam i Hrvatsko-ugarsku nagodbu.⁶⁴

6. »Faza promišljanja« (1868. - 1890.)

Nakon Ožegovićeva umirovljenja nastupa zadnja faza u njihovu dopisivanju (faza promišljanja) koja traje do Ožegovićeve smrti 1890. godine. Njihova pisma su i dalje zanimljiva, u njima se raspravlja i o političkim pitanjima, iako prevladavaju privatne stvari. Zanimljiva su Ožegovićeva razmišljanja o »okupaciji - oslobođenju« Bosne i Hercegovine jer je pozitivno da se Carstvo širi na slavenski svijet. Ožegović piše Strossmayeru da nikako ne treba ometati austro-ugarske vojne snage u njihovoj misiji i da treba podupirati napore Carstva jer tako postoji mogućnost da Hrvatska dobije Bosnu i Hercegovinu. U pismu od 2. kolovoza 1878. godine stoji: »Prva i glavna nam je sada dužnost sa osobam i sudbinom Bosne i Hercegovine razpolagajući mi se staviti u sporazumak ili barem u takav odnošaj, da postignemo njihovo povierenje, - zašto je nephodno potrebito da podupiremo najvećom pripomostju i svim moralnim sredstvima njihovo nastojanje oko uredjenja ove nesretne zemlje, bez da ništa ne činimo, što bi moglo njihov vojnički rad i najmanje priediti ili mu kakogoder smietati, jer ovaj mora sada igrati prvu ulogu, kojoj mi imademo po mogućnosti raditi u prilog najmanje pako bilo bi uputno ili opravdano proti postupku vojne vlasti sijati ili izjavljivati ikakvo nezadovoljstvo, dočim imademo svakako dovoljno razloga radovati se nad izbavljenjem naše biedne bratje iz Turskoga ropstva, u kojem je ona nemilice stenjala kroz toliko vjekova.

Na čelu vojničke sile u Bosni i Hercegovini ulazivše, koje valjani sinovi našega naroda za svoj rod isto tako toplim čuvstvom obuzeti kao što mi;⁶⁵

64 Metel Ožegović, *Der alte Verband und der neue ausgleich mit Ungarn von einen Croaten*, Wien, 1868.

65 Odlukom Berlinskog kongresa 1878. Austro-Ugarska je dobila mandat za zaposjedanje Bosne i Hercegovine. Je-

možemo se dakle nadati, da nam neće biti teško s njima doći u prijateljski doticaj kroz koji će se našim pravednim željama prokčiti put do istoga prestola, te će se ovako moći najglaglje paralizirati ubitačne spletke naših protivnikah, koji doduše o glavi rade našem narodu, a od strasti zasliepljeni i sebi samim kopaju grob, jer će njihova drzovitost prije ili poslije nama služiti na korist kad će se otvoriti i mrena na očuih onim kojih dobroćudnost se je dala zavarati pretvaranjem magyarskih prvaka, znajućih na odlučnom miestu vrlo dobro sakrivati svoje tajne i za carstvo pogubne namiere.«⁶⁶ Strossmayer ne želi polemizirati s Ožegovićem, on se u prvo vrijeme protivi okupaciji Bosne i Hercegovine od strane Austrije i preferira Srbiju, a kasnije se miri s ishodom i priklanja stanovištu Narodne stranke koja je odlučna za »okupaciju-oslobodjenje«, vjerujući da će te zemlje pripasti Hrvatskoj, makar u daljnjoj perspektivi.⁶⁷ Njihovo duboko prijateljstvo nije pomutilo ni kratkotrajno Ožegovićevo pristajanje uz bana Khuena 1888. godine, iako uz demant.⁶⁸

Iz opsežne korespondencije Ožegović - Strossmayer ovdje donosim izbor od sedam pisama iz prve polovice 60-ih godina 19. stoljeća koja sadrže važne podatke o tadašnjim političkim zbivanjima, ponajprije u Banskoj Hrvatskoj. Na kraju prilažem i jedno pismo bana Šokčevića Ožegoviću u kojem se govori o Strossmayerovim stajalištima. Korespondencija Strossmayera i Ožegovića je 60-ih godina redovita, iako ne treba zanemariti da se dobar dio njihove komunikacije zbivao i u neposrednim razgovorima. Pisma su najvećim dijelom

dan od zapovjedajućih generala bio je general Josip Filipović, zapovjednik XIII. korpusa, ustrojenog posebno za ovu operaciju. Nakon niza manjih bitaka, Filipović ulazi u Sarajevo 19. kolovoza 1878. godine i preuzima zapovjedništvo novoustrojene 2. armije te s njom do 19. listopada dovršava okupaciju Hercegovine. Veliki dio vojnika u vojnim postrojbama koje su krenule na Bosnu i Hercegovinu bio je s područja Hrvatske i Dalmacije.

66 AHAZU, KJSS, XI-A, Ožegović Strossmayeru, 2. VIII. 1878.

67 Vera Ciliga, Josip Juraj Strossmayer i pitanje Bosne i Hercegovine 1870.-1878., *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1., 1972., str. 47-60.

68 Der Toaft des Baron Metell Ožegović, *Agrammer Zeitung*, br. 105., 1888., str. 2.

doprinos Ožegovićevoj biografiji jer njegova politička djelatnost dosad nije bila u fokusu historiografije. Strossmayerova pisma u tom razdoblju su vrlo opsežna, što je iznimka jer Strossmayer obično piše vrlo kratka pisma i na brzinu. Dokumenti se donose u izvornom obliku.

Izbor iz korespondencije Ožegović - Strossmayer 60-ih godina 19. stoljeća

Pismo 1.⁶⁹

Preuzvišeni Gospodine! Moj veleštovani Prijatelju?

Kao što sam Vam u mojoj stražnoj knjizi i već toliko puta prije pisao, opet i opet tverdim, da praktični put kojim mi možemo postići korist i napredak naše narodne stvari, sastoji jedino u sporazumljenju s vladom sadašnjom, što ako ne učinimo sav naš trud i napor, ostat će nam bezuspješan. Dok Vi i s Vami jednako misleći kolovodje naroda našega nedospijete do toga uvjerenja da to doba neima razgovora o našem napretku, dapače bojati se je da će sve ići na gorje, i na preveliki ušterb narodne stvari učinit ćemo nazadak kao saki. Mi se moramo jedared liepih teoretičkih i idealnih planova, koji neimade temelja u praktičnom životu, jer nam manjkaju faktori potrebiti za njihovo oživotvorenje. Ja mislim da me dovoljno razumiete i da mi nije treba obširnije misao moju obrazloživati, Vam toliko puta već priopćenu. Ja deržim za veliku i nesretnu opsjenu nas samih u kojoj živimo, kad hoćemo ignorirati one zaprijeke, koje našim krasnim idealem stoje na putu. Dok mi ne stupimo na temelju zaključakah našeg sabora od god. 1848. na dogovor ostalih krunovina u carevinskom vijeću, koji se imadu smatrati barem kao organ zatvoren za tu svierhu, da se zastupnici ciele carevine o zajedničkih predmetih dogovaraju, tako dugo nemožemo si prisvajati naslov legalnosti, koji posvema manjka u našem dosadanjem postupku, po mnijenju svih nepristanih ljudih. Federacija ona koja se dade postići bez opasnosti za celokupno opstoji

69 AHAZU, KJSS, XI-A, Ožegović Strossmayeru, 6. III. 1862.

već u životu glede nas, pa kad mi već imademo gdje je razlog, iz obzira na druge krunovine, koji se već nalaze na temelju novoga ustava, nepriznati valjanost istoga? Naša autonomija bit će tim sigurnia čim iskrenije mi ideu austrijske celokupnosti prigerlimo, pod ovim jedino uvjetom može se išta protegnuti na one predjele našega naroda, koji još nisu s nami sjedinjeni (Dalmacia i granica), niti neće pako nam pridružene, dok mi stojimo na polju opozicije kao očiti i žestoki neprijatelji vlade bez koje privoljenja Njegovo Veličanstvo niti nije u stanju izpuniti naša želje.

Ako mi zahtievamo povierenje vlade, treba da to zaslužimo, našim iskrenim pristupom uz Carstvo. Da tako toj sverhi ne odgovara dosadanji postupak naših rodoljuba niti na saboru niti u županijah, niti u javnih naših organih Pozora ili u novinah Ost und West⁷⁰ što se ne da zanjekati, i mi moramo nehotice priznati veliku oskudicu muževah iskusnih i praktičnih, koji bi se htiele otresti zanesenosti i preteranosti nepraktičnih željah, i koji mi se neprijatelji poretka služe, znajuć, da će za njimih povesti svietina, i tako zapriečiti učverstjenje reda, bez kojega ne može uspjeti nijedna čestita stvar.

Ja sam još uvijek toga mnienja da bi trebalo ozbiljno nastojati oko konzervativnoga programa, i čim prije latiti se posla. Nu ako Vi takovu federaciju zahtievate, gdje bi mi imali sami naše financie, onda Vam moram kazati, da ja deržim to zahtievanje, pervo: za neizvedivo, a drugo: za nekorisno našem narodu. Pervo zato, jer Vi nećete naći nijedne federativne deržave, gdje financie nebi bile usriedotočene kod centralne vlasti, sve bo sačinjavaju glavni uviet deržavnog jedinstva, a kad ne bi toga bilo, onda bi Austria prestala biti federativna deržava, već bi postala savez deržava, kao što je njemački Bund, manje nego je sjeverno

70 Novinar i političar Imbro Ignatijević Tkalac (1824. - 1912.) u Beču 1861. pokreće tjednik *Ost und West* u kojem oštro napada i kritizira tadašnji centralistički sustav. Tkalac je već tada izrazito prosrpski usmjeren (vidi njegovu knjigu: *Das serbidche Volk in seiner Bedeutung für die orientalische Frage und europäische Civilization*, Leipzig, 1853.). O odnosu Tklalca prema Austriji i Istočnom pitanju vidi: Dragutin Pavličević, Imbro I. Tkalac i njegova stajališta o Istočnom pitanju, *Zbornik radova Mira Kolar-Dimitrijević*, Zagreb, 2003., str. 189-198.

- amerikanska unia, što samo madjarom, nipošto pako slavenom može biti u prilog. Nu postavimo da ćemo sami upravljati financiama u našoj zemlji, i da imademo naš kontingent sabirati polah naše volje, to bi, kako rekoh, za nas bilo mnogo teretnije nego ovako, gdje samo toliko dajemo u centralnu blagajnicu koliko preostaje od troškova uprave unutarnje iz prihoda sabratoga polag obćenitih pravila za čitavu cesarevinu, dočim u suprot morao bi se za potrebe centralne financie ustanoviti za nas kontingent po razmerju pučanstva, pak bi osim toga morali sve troškove unutarnje naše uprave podnositi, što bi svakako više iznosilo nego što sada platjamo. Pitanje ovo doista je odveć važno, nego da se bez opasnosti dade na prečac kazati, mi moremo imati sami naše financie. Valja tu stvar prie svestrano raspitivati, nego se pronadje formula, koja bi bila kadra kako interesom našim tako i cjelokupnog carstva najbolje zadovoljiti. Mi ako hoćemo osigurati svoju budućnost, nemoramo samo naše posebne sverhe nego i čitavoga carstva potrebe imati pred očima, jer samo onda osiguran nam je opstanak, ako je cijelokupnost carstva obezbiedjena, u protivnom bo slučaju ako propadne carstva propast ćemo bez dvojbe i mi.

Buduć dakle da spašenje carstva stoji u prvoj liniji kao najvišja sverha, kojoj se manji interesi moraju tim više subordinirati, jer su inače i ovi sasvim upropastjeni, te je sasvime naravno, da i mi moramo kao jedan znamenit faktor višjoj sversi carstva kao valjano sredstvo služiti, te nemožemo zahtievati, da se našim interesom subordinirayu interesi čitavoga carstva.⁷¹

Ako nam bude ovo načelo služilo za pravilo u mnogih naših sada tolikom žestinom provedenih pitanjah, tad ćemo sigurno mnogo lagje izplivati iz sadanjega meteža, nego ako se budemo dali od strasti i prividne samo naše koristi tobožnje zavesti, a uz to celokupnost carstva podtkopati i s njime općenitu nesreću prouzročiti. Znađem ja

71 Već u ovom pismu jasno se vidi da Ožegović nastupa kao jedan od najdosljednijih pobornika centralizma, spreman da se na štetu Hrvatske odrekne mnogih prerogativa u korist austrijske celokupnosti. On je uvjeren da će opstanak hrvatskog naroda biti osigurana jedino »ako je celokupnost carstva obezbiedjena.«

da ćete Vi i mnogi od našienaca kazati: ti sasvim govoriš po volji vlade sadašnje. Nu gospodo! Ako je tako, buduć da mislim da možete o mojoj ljubavi prema našem narodu uviereni biti, iz toga samo sledi toliko, da bi se dao s našom sadašnjom vladom postići valjani rezultat, samo ako je nam stalo do praktičnih sverha, a ne do idealnih težnja, kojim se protivi prozaičko stanje stvari. Nu dosta o tom, jer znadem da me razumijete, samo treba da se odvažite skinuti s očiju ono bojadisano staklo, preko kojega Vam se glavna pitanja sadašnjosti predstavljaju u sasvim drugoj slici, nego se nalaze u istini. Znadem ja, da je teško odreći se obljubljenih ideah i nadah, kojim se naša duša pita. Nu svakako je bolje upoznati se s golom istinom i silom stvari, koja Boga nemoli, te gledati da se spasi onoliko koliko je moguće, nego udubiti se u pravac, kojega izvesti nismo kadri i za kojim idući iskusit ćemo sijaset jadah te izgubiti još i ono malo dobra što smo do sada više srećojm nego mudrostju stekli.

Glede Gazzette riečke stvar je već po Ambrosu⁷² uredjena samo Bože daj! Da nam više koristi nego Pozor i Ost und West kojih pretieranosti su nam svakako više škodile, nego njihova djelateljnost koristila. To je barem moja podpuno osvičedenje.

Vi ste meni i Ambrosu opetovano poradi g. Delimanovića⁷³ pisali da bi njega valjalo uzeti k kancelariji ili k verhovnom sudu kao dvorskoga savjetnika. Sigurno je Vaša namiera bila najčestitija po tom koristiti službi i narodu, i ako je tko upravo g. Delimanovića smatrao za onaj dragi kamen kojega nam je providnost božja uzčuvala u magjaronskoj poplavi slavenske aristokracije, to sam sigurno ja bio do nigda njegov najtoplji privrženik. Ali isto tako živahno sam žalio njegov postupak, kojim se je barem zasada učinio nemogućnim, kada se odrekao časti podžupanijske, samo zato, što je župania zaključila neprotiviti se

novačenju, tim bo korakom pokazao je takav duh opozicije proti sadašnjoj sistemi, da se ne može od vlade očekivati, da ona odabere njega za svoj organ, koji joj činom kaže, da je njezin protivnik, te će se sigurno tako Vi kako i on sam uvidieti i samnom skupa žaliti, da se je dao od strasti tako daleko zavesti, i dok on ne zasviedoči u javnom životu duh legalnosti ne tako popravi korak, kojim se je kompromitirao, tako dugo o njegovom namjestjenju nemože biti razgovora.⁷⁴

Toga načela mora se vlada strogo držati ako neće da svi bolji umovi si odaberu pravac opozicionalni, kojim bi se nadali, da će postići od nje odlikovanje. Takova vlada sami bi pod sobom jamu kopala, jer nitko nebi našao za potrebito podpirati ju, kada može kao protivnik njezin postići časti i povišenja. Tako misli i kancelar i ban, te po mom mnjenju sasvim pravo imadu. Ako dakle žele gospoda umom i značajem se odlikujuća biti uvažena od vlade, treba da uz nju pristanu, ako ne, onda neka sami sebi pripisu da će im ljudi od manje sposobnosti biti predpostavljeni. Nu, što se Radivojevića tiče, kako od svih stranah čujem, to je muž, što se juridičkoga znanja tiče, svakako jedan od najboljih u našoj zemlji, i teško da bi se g. Delimanović mogao š njim u tom obimu usporediti, dočim bi on nasuprot u političkoj liniji bio svakako znamenitiji za dvorskog savjetnika kod kancelarije od strani Slavonije bio najsposobniji to je žali bože iz gore navedenog uzroka zasada promašio. Quod differtur non aufertur.⁷⁵ To neka znade i polag toga se vlada. Za sud sedmorice nije još riješeno gdje će biti jeli ovdje ili u Zagrebu. Razlozi za jedno i drugo mnjenje tako su važni da se svaki dade vrlo dobro opravdati. Stvar sad zavisi od najvišeg rješenja, koje će do skora slediti.

6. III. 1862.

Vaš Metel Ožegović

72 Ambroz Vranyczany (Stari Grad na Hvaru, 13. X. 1801. - Ragaz, Švicarska, 12. VII. 1870.), hrvatski barun, političar i poduzetnik. U Arhivu HAZU postoji vrlo važna i obimna korespondencija između Ožegovića i Vranyczanya.

73 Ladislav pl. Delimanović, hrvatski rodoljub i Strossmayerov pristaša.

74 Ožegović tumači Strossmayeru da njegove preporuke za pojedine ljude nemaju više snagu koju su imale prije, s obzirom da se on nalazi u opoziciji spram vlade.

75 Što se odgađa, ne ukida se.

Pismo 2.⁷⁶

Preuzvišeni i veleštovani moj Priatelju!

Primio sam Vašu velecienjenu knjigu od 27/4, te učinio sam po Vašoj želji odmah shodne korake, da se osvada proti S. netiera dalje bez potrebe. Ako moji koraci možebit u ono doba još neimadiahu željenog uspjeha, to se ufam da će sada tim laglje biti gdje se približava odlučni čas našega sabora, koi će se po svoj prilici sastati s koncem mieseca srpnja, t.j. čim se zaključi šire carevinsko vieće što će jamačno sliediti do konca srpnja.⁷⁷

Ta okolnost će bez dvojbe sada u svakom obziru divno dielovati i prouzročiti velika kretanja duhovah na sve strane, i to tim više jer će sigurno svim nenadano biti, da izborni zakon od god 1861. ostane nepromienjen takodjer za naš predstojeći sabor, što je upravo učinjeno stoga da se ne može staviti u pitanje zakonitost ovoga za naš narodni život isto tako važnog sabora, kao što biaše onaj od g. 1848.⁷⁸

Sva je prilika da će kolovodje magjaronstva na dojučem saboru iz ugarske se u većem broju sakupiti, nego ikada prije, i sve svoje sile napeti, da nas natieraju u kolo magjarsko, te stoga nam valja biti neizmerno na oprezu, da opet neupadnemo u pandže naših dušmanah, iz kojih smo se izbavili poslie tolikih borbah i kervavih žrtvah, s teškom mukom.

Da tomu zlu izbiegnemo treba nam glavnoga i vieštoga vodje koi se je svojim sjajnim domodnim dieli proslavio u narodu, a svojim bistrim veleumom i uzvišenim (?) svoga naroda uzkrilju-

jućim duhom kadar svim prijateljem naroda dati takov pravac, da se može sačuvati od prieteče mu propasti. Tkogod o tom razmišlja, i nehotice mora pomisliti na Vas kao ljubimca naroda, na koga su sada uprte sve oči od koga jedinoga nas čeka spas ili nesreća naša. Nije doista moj običaj ikomu na svijetu laskati, dapače poznata je moja možebit i odveć uvrediteljna iskrenost, no upravo ova nuka me Vam izpoviditi što svaki od nas duboko osietja, da svi narodnjaci u Vas vide svoju zvijezdu predhodnicu, za kojom će se bez dvojbe sav čestiti sviet našega naroda povesti, te se može punim pravom kazati kud vi okom, tud će pretežna većina skokom. Kad je tomu tako, kao što jest hvala Bogu! tad treba neophodno da se Vi Preuzvišeni Priatelju odvažite opet na žrtvu, koja će sigurno dobrim uroditi plodom, te preuzmete u ovaj odlučni čas kormilo narodnog kretanja u Vašu kriepku ruku, koja je i god. 1861. znala kako viešto razperšiti oblake, iz kojih pretjaše strašna oluja našem jadnom narodu. Zaveršite dakle sad Vaše slavno dielo, koje ste tako dično započeli prije 4 godine i stupite opet na mejdan dušev, i gdje će samo vaše proslavljeno ime više dielovati nego napori sto drugih narodu neumiljenih osobah.⁷⁹

Tako u dubini svoga serdca budući, obratjam se na Vas, u sporazumljenju s našim vriednim Ivanom,⁸⁰ koi Vas serdačno pozdravlja i svoju prošnju s mojom sjedinjuje, moleći Vas, da ako, kao što se ovdie govori, i to isto i Mrazović reče Vi opet poći namieravate u Jamnicu poslie duhovah zdravlja radi, učinite taj put preko Beča, te ovdie nekoliko danah probavite, za da se s Vami o svem možemo pobližje podivaniiti. Nu korisno bi bilo, da se Vi čim prije s Vašim najpouzdanijim ljudmi o Programu narodne stranke dogovorite, koi bi valjalo pod sasvim nedužnim naslovom u sviet proturiti predbiežno u kakvoj maloj knjižici, dok se

76 AHAZU, KJSS, XI-A, Ožegović Strossmayeru, 23. V. 1865.

77 Izbori za Sabor održani su potkraj lipnja i početkom srpnja 1865. godine. Iako se trebao sastati sredinom srpnja, novi saziv Sabora sastao se tek 12. studenog 1865., nakon tri odgađanja njegova saziva.

78 Kraljevim otpisom od 17. siječnja 1865. sazvana je Banska konferencija koja donijela novi izborni zakon koji je odgovarao interesima Beča. Prema novom zakonu broj zastupnika je značajno smanjen (Sabor je 1861. imao 219 zastupnika, a 1865. 129 zastupnika). Isto tako, od 79 velikaša (koji su uglavnom bili unionisti) u novi Sabor je trebalo ući samo 29 velikaša. Broj od 55 zastupnika iz Krajine se nije mijenjao jer je Beč na njih računao.

79 Ožegović ovim pismom, vjerojatno na poticaj kancelara Mažuranića, želi pridobiti Strossmayera na stranu politike Samostalne narodne stranke, koja je dotad prilično apsolutistički vladala u Hrvatskoj uz pomoć Beča. Usprkos tome, Strossmayerova Narodna stranka se na predstojećim izborima gotovo fuzionirala s unionistima protiv vladine Samostalne narodne stranke u svojoj borbi protiv Beča i za ustavnost.

80 Kancelar Ivan Mažuranić.

ne utemelji nezavisni narodni list, kojem se Ivan nimalo opirati neće.

Nazore ove bi s druge strane pred celim Slavjanstvom i našim narodom naročito predbiežno mogao zastupati list D-ya Zukunft,⁸¹ kako bi se duhovi poniešto pripravljali na odlučan čas, koji će, kako se jako bojim, naše ljude zateći sasvim nespremne, dočim naši protivnici rade složno po planu za nas ubitačnom, kao što je očevidno, u podpunom sporazumljenju s Madjari, o čem ja imam dovoljnih data, a to ćete sigurno i Vi još bolje znati.

Ja sam s ovim izlijao svoju bojazan i brigu koja me dan i noć mori, u Vaše rodoljubivo sardce, kao moga a i narodnoga najboljega prijatelja. Od Vas sada zavisi, hoćete li narodu našem pomoći, ruku pružiti i podati mu novu snagu životnu ili propustiti to, da mu dušmani zadadu fizičku ranu, od koje se neće nikada više oporaviti.

Mi Vam svi želimo najkriepčije zdravlje, koje smatramo kao onaj dragocieni alem kamen, kojega gubitak bio bi za nas upravo očita propast, - S ovim zaključujem u hitnji sa najvećim štovanjem i iskrenom ljubavlju

Vaš najodaniji i najvierniji prijatelj Ožegović
U Beču 23/5. 1865.

Izbor iz korespondencije Strossmayer - Ožegović 60-ih godina 19. stoljeća

Pismo 1.⁸²

Presvietli gospodine, velecienjeni prijatelju!

Evo Vam iz Osieka pišem, gdi se ovaj čas Ban naš zaderžava.⁸³ Misli odavle u Vukovar, a iz Vukovara u Karlovac, da se s patriarhom porazgovori. U povratku navratit će se k meni. Pročito mi je listu ljudih u Zagreb pozvanih. Žao mi biše čuti, da Vi niste tu misiu primiti hotieli. Nebili Vi dobrotu imati hotieli meni Vaše mnijenje u tom obziru

obznaniti! Vi ste u sličnih pitanjih naš autoritet, pa zašto ste odstraniste?⁸⁴ Meni će od velike ciene biti Vaše mnijenje. Saznati, drago bi mi takodjer bilo znati; što vi mislite o odnošaju našem naspram madjarom? Kako bi se imo ustanovit, da i narodnost našu i ustavnost našu spasimo. Što se mene tiče u velikoj sam brigi. Nigda još može bit nismo se u tako ozbiljnom položaju nahodili ko danas. Madjari preoteše opet mah. Nova ta carska pisma, kojim se novi red ustanovljuje isključivo su rukuh madjarskih dielo. Njihov jezik i njihova narodnost zadobi i opet privilegium. Obisti se ono što je Majlath⁸⁵ reko, da u Madjarskoj samo jedan narod živi. Slovaci i Rumunji imaju dakle opet služiti tiranom Madjaru. Položaj Slavjanah u Austriji opet je kukavan. Naše stanje je veleopasno i pogibeljno. Ja doveršujem jednu promemoriu na Reichbergu, u kom ima sa svom otvorenostju razjasnjujem moje mnijenje o stanju stvari i obće o stanju Slavjanah uobće, o stanju našem naposle. Ja ću Vam to pismo i svoje u svoje vrijeme poslati.

Možebit će Vam se vidit, da sam odveć otvoren i smion. Ja individualnu odgovornost na se uzimam i velim i samom Rechbergu⁸⁶ da ja s nikim conferiso nisam da nitko osim mene za svaku rieč ne odgovara. Ja ću premda mi je teško zbog bolesti mog otca i stog zbog vriemena u Zagreb putovati, pa ako mi iole vrijeme i okolnosti dozvole putem Beča ću se povratiti doma. Kako Vaša milostiva supruga? Pozdravite ju liepo i Vašu diecu. Ja sam u velikoj tuzi zbog otca. Naši aristokrate rad bi se s Madjarom bezuvietno spojili. Naši ljudi s uvietih takih da se narodnost i ustavnost naša spasi; verum hic labor hoc opum! Ako Car Dalmaciu s nama sdruži, da dopusti da se Serbi s nama sjedine, da osigura našem saboru ista prava koja posieduje ugarski sabor da i mi reperenzentirani budemo kod krunisanja kako kod obćem tog acta; da u taj znak s jedne strane madjarski pervioskolknik, s druge strane naš stožernik te krunu na glavu kralja postavi, da i mi naš inaugurale diplom dobijemo i da se i naše pravice prisegom potvrde.

81 Bečki list *Zukunft* pod vodstvom Delpiny-a zalagao se za federalističko ustrojstvo Monarhije.

82 AHAZU, KJSS, Strossmayer Ožegoviću, 9. XI. 1860.

83 Ban Josip Šokčević.

84 Ožegović je odbio sudjelovati na sjednicama Banske konferencije u Zagrebu.

85 György Majláth (1818. -1883.), mađarski političar.

86 Grof Rechberg, ministar vanjskih poslova.

Tada bi mi zadovoljni mogli bit. Rad bi Vaše mnijenje čuo. Ja sam u sličnih pitanjih neuk i nevjest. Čekam dakle od Vas odgovor.

S ljubavlju i štovanjem ostajem

Vaš vierni prijatelj Strossmayer biskup

9. XI.1860.

Pismo 2.⁸⁷

Velecijenjeni moj prijatelju!

Već odavno bi Vam imo odgovoriti, ali vjerujte mi, toliko kadšto rada imam, da jedva odoljavam. Evo Vam dakle ukratko odgovora: Najpervo molim Vas da položimo čim prije račun za „gazzetu fiumansku“,⁸⁸ piso je ovih danah gospodin kan. Raszkin Zupe advokat i Sešeni, da je tomu upravo sada zgodo vrieme. Molim pozdravite Ambrozija da on moj dio položi, a ja ću š njim namiriti. Vi stvar uzmite u ruku i izvestujte. Piše Zupe takojer, da se je stranka talijanska razdvojila, nova stranka pristaje ponješto uz našu, i naumila je novu „Kassinu“ otvoriti. U proljeće je potvrđenje štatutah.⁸⁹ Triebalo bi to motriti. Ja pišem u tom obziru Banu, ako stvar gore dodje, učinite da se gori odobri.

Što ste u Vašem pismu govorili o programu, to je stvar u sebi posve lahka, ali Vam iskreno izpoviedam da mi je malo ufanja da ćemo na čistac izići. Vi ćete može biti reći da smo tom najviše krivi. Jesmo, jesmo, ali samo ponješto. Ponajviše krive su institucije, koje samo jednom narodu zadovoljit će, sve ostale ogorčaše. Ludo je i nepolitičko take nezrele, i još u povelju stojeće zakone potpis metati „veleizdajstva“ do mloge boli, mloge udare i otudjuje. Ponajviše kriva je ista vlada centra-

lna koja još nijednim činom pokazala nije, da nas smatra kano neki faktor nego samo kano puko sriedstvo. Po mom osviedočenju narod bi naš imao takim pravcem udariti da manjina prošlog sabora u većinu se obrati.

Tuda je išla moja težnja i moji napori i mogu vam kazati da sam imo ufanja, ali i to svaki dan izčezava s ludosti centralne vlade i stranom pretieranosti naših ljudih. Mi bi imali pristati uz našu godinu 48, ali da je mi interpretiramo, ne pako oni, koji ju odbaciše i anathemu verhu nje izrekoše. Mi bi imali politikom federativnom poći. Za drugu politiku u nas ne ima elementah. Svaka politika, svaka derževnička mudrost upotrebljuje življe koji zaista obstoje. Samo plitkoumje po zraku liče. Za Kralja i Carstvo po mom mnijenju od neizmjerne bi važnosti bilo da se naš sabor tako izreknu, došlo bi tada do ugovora sa Kraljem i narodom pak bi se onda mogla stvar riešit dobro i po jednu i po drugu stranu, a srieća bi bila neizrečena za Cara i carstvo, ako bi Car pristo uz federaciju taku, koja ipak najbitnije stvari u njegovoj i carevine rukama ostavlja.

Ali recimo da Car nipošto nebi htio odstupiti, ko što i neće od sadašnjih instituciah. Ja nebi ni sada zdvojio, samo ako bi se od strane Središtnje vlade iskreno i pošteno postupalo, o čem verlo dvojim. Kad bi mi isposlovali združenje Dalmacie, kad bi Car generalat-varaždinski digo; a dragoj Krajini ono darovo, što Utješenić⁹⁰ predlaže; kad bi svu Stranu upravu iz zemlje digo, ter štribru i financije u ruke naše postavio; kad bi mi u onih strukturah javnog života; u kojih smo samostalni; i samostalni naš Budger imali; da ne moramo se sa ministrom financiah nego s kraljem našim dogovarati, jer smo inače gotovi i prosjaci, prividno smo nezavisni; a uistinu jako bogci i kukavci; kad bi se Vojvodina tako ustrojila, ko što želimo, pa kad bi se ustanovilo, da naši zastupnici u carevinskom vijeću samo u financiah općih viećah imaju,

87 AHAZU, KJSS, Strossmayer Ožegoviću, 13. II. 1862.

88 *Gazzetta di Fiume*, list koji izlazi u Rijeci.

89 Dalmatinski autonomaši su u svojoj strukturi imali slabost zbog podijeljenosti na talijanske nacionaliste i dalmatinske regionaliste. Osim toga, vladalo je rivalstvo između Splita (Bajamontijev »grad budućnosti«) i Zadra (»grad činovnika«) za državna ulaganja. Iz tih se razloga, oslabljen rivalstvom Splita i Zadra, liberalizma i konzervativizma te regionalista i talijanskih nacionalista, autonomaški pokret u Dalmaciji 1862. podijelio. Više u: Josip Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u 19. stoljeću*, Zagreb, 2002.

90 Ognjeslav Utješenić Ostrožinski (Ostrožin, Kordun, 21. VIII. 1817. - Zagreb, 8. VI. 1890.), političar i književnik. U razdoblju od 1862. do 1867. dvorski savjetnik kod Hrvatske dvorske kancelarije u Beču. Utješenić je već od 1848. radio na Zakonu o ukidanju Vojne krajine i njenom pripajanju civilnoj Hrvatskoj.

a nigda i za nigde u drugoj ma kakvoj struci; kad bi nadalje neki naši Savietnici i kod centralnih vlastih etc,etc - tada bi se možebit nješto postić moglo.

Ali se tomu hoće povjerenja, hoće se tomu pošteno serdce, čista sviest. Hoće se da se već prije ljudem od većeg upliva povierenje pokoloni, hoće se hiljada stvari, koji neima, jer žali Bože izčeznuo je sasvim u politici i javnih poslovih moral, kog evangjelje propisuje. Tu se još sveudilj ševerda, još sveudilj varaka; još sveudilj želi da mi slabi ostanemo, drugom na službu; još sveudilj tko god se usudi drugače misliti neg ti ljudi u Beču, taj je buntovnik, te već i ja i vi i sav naš narod buntovnikom posta, a još malo pak će i stvarno postati.

I to se zove nauk politike. Neima tu priatelju moj spasa. Ja ću ipak mom uvjerenju vieran ostati ter ću nastojati da stranka manjine većinom postane i da se do ugovora dodje, a ako tada o ludosti, tverdoglavosti i varavosti ljudi sva stvar propane, Bog jim a duše jim.

Medjutim kako stvar sada stoji sve ide od dana do dana na gorje. Dogadjaj u Zagrebu (...) ⁹¹ stanje stvari usložiti. Eto Vam (...) ⁹² i na vrlo brzu ruku mnog mnijenja. Vašoj miloj supruzi i dieci pozdrav ostajem do vieka

13. II. 1862.

Vaš vierni priatelj
Strossmayer biskup

Pismo 3. ⁹³

Velecienjeni prijatelju,

Mnijem, da ste dvije hilj. for. koje sam po Horvatu poslao primili. Ja sam u tom poslu Bleiweisu piso. Molim Vas, obavite tu stvar kako najbolje znate, na obće zadovoljenje. Oprostite što Vam dosadjujem. Nisam ja tomu toliko kriv koliko Vaša dobrot, Vaša gorljivost za sve, što je naše. Čito sam danas u Pozoru članak pod navodnicima

⁹¹ Nečitljivo zbog mrlje od tinte.

⁹² Isto.

⁹³ AHAZU, KJSS, XI-A, Strossmayer Ožegoviću, 23. VIII. 1863.

„Uzica“ (?). Ja scienim da ste ga Vi pisali. Afferrim! Tako valja! Slični procesi i odluke naših sudovah vrlo nam lice gordo u inozemstvu. O tom sam se u tešku priliku imao osvjedočiti. Odvisnost naših sudovah ne samo iz njihovih nepravednih i nezakonitih odlukah; nego, što se je osobito u posljednjem procesu pokazalo, iz svake skoro rieči i iz svakoga kretanja proviruje. Stoga uprava treba da nedovisna štampa odgovornost take gerdobe od sebe pred svietom, svojom opozicijom odbiju.

Ja ovo danah odilazim u Beč. Kratko ću se baviti u Beču jer ne bi rad, da mi kažu da sam odbiego posvetu za slavah, il me pozvali il nepozvali. Poslie berbe na koju se nadam da ćete Vi prijatelju i Vaši doći, idem malo po nemeckoj i francuskoj, ako jim u Beču to suprotivno nebude, o čemu ću se po Beču propitati. Botića danas pokapaju. ⁹⁴ Molim pozdravite liepo Vašu milu supругu i sve Vaše i sve ostale koji o meni misle i pitaju. S osobitom ljubavlju ostajem

Vaš uvijek vierni prijatelj Strossmayer biskup
23. VIII. 1863.

Pismo 4. ⁹⁵

Preuzvišeni gosp. i verli prijatelju!

Mogu Vam iskreno reći da mi je sastanak i razgovor s Vami na veliku utiehu služio. I svake Vaše rieči il ju govorili il pisali prodire ljubav prodire ljubav k narodu našem i živa želja na korist mu biti.

Žali Bože da se mi u bitnih stvarih složiti ne možemo. Madjari su zaista lukavi i oholi ljudi, koji za gospodstvom teže i rad bi nas progutali; ali i niemci isto tako namieravaju. Našem je narodu medju Sirenami tako se provesti da se ni tamo ni amo odveć ne zakače. Ja mislim da ćemo mi upravo tiem mudrost pokazati, i umierenost, ako uz niemacki elemenat samo u toliko pristanemo, ukoliko je mudro, da se obćenitim načinom spa-

⁹⁴ Književnik i političar Luka Botić (1830. - 1863.) preminuo je 22. kolovoza 1863.

⁹⁵ AHAZU, KJSS, XI-A, Strossmayer Ožegoviću, 23. X. 1863.

se, i da se mađarskom dualizmu na uvijek odzvoniti. Nemci, da su pametni, mogli bi se nami zaista neizmenrno koristiti; ali što ćete, kada nigde na ovom svijetu neima pravde, neima umierenosti, neima mudrosti, jak je upravo tiem postala znatnost koja bi se zvati imala praktičnim javnim moralom, prevejanost jak je našem narodu, žali Bože, danas nekim načinom medju dva neprijatelja balansirati.

Da kako da mi u isti čas na um pada čovjek koji doašo medju dva žervnja razdrobljen bi; ali što ćemo, kad nije drugo. Žao mi, što i ovo prot svojoj volji napisa. Na Vaše ostale predloge samo toliko: naš Ivan želi da se ja svakog upliva okanim, ja ću tu njegovu želju skrupuloznost izpuniti. Mislim da to mom položaju i današnjem vriemenu posve odgovara. Dodju li druga vriemena, i pozovu me dobri prijatelji u krug radnje, pak se uvierim da mogu koristiti ja ću drage volje prionuti uz svaki posao po razmierju malenih mojih silah.⁹⁶

Za sad želim samo na cerkvenom polju djelovati zato mi je žao, da u ime nijednih novinah ništ učiniti ne mogu. Pisat ću medjutim Raczku,⁹⁷ da opomene Pozora da bude umieren i da ne vriedja. Zbogom hiljadu puta pozdravljam Vašu milu gosp. i diecu, a Vas milion putah ljubim Vaš prijatelj

Strossmayer biskup

23. X. 1863.

Pismo bana Šokčevića M. Ožegoviću u vezi političkog stava biskupa Strossmayera

Pismo 1.⁹⁸

Vaša Visosti! Visoko cijenjeni prijatelju!

Iako sam Vaše prvo prijateljsko pismo primio na vrijeme, kao i ono koje ste mi poslali po Stau-

⁹⁶ Strossmayer proročki piše da je situacija u državi neodrživa i da će doći vrijeme promjena.

⁹⁷ Franjo Rački.

⁹⁸ AHAZU, XV 18/E 8., Šokčević Ožegoviću, 5. III. 1862. Pismo je prevedeno s njemačkog jezika.

duaru, koji me danas posjetio, ne želim čekati da Vam priopćim svoju neizrecivu radost što gajimo u potpunosti isto mišljenje vezano uz našu jednu domovinu, jer put kojim kroče naši takozvani patrioti neizbježno vodi našu zemlju u najveću nesreću. Nažalost, ti su ljudi slijepi i ne žele racionalno razmišljati.

Program biskupa Strossmayera pravi je apsurd i nije mi shvatljivo kako se tako razuman čovjek može tako varati. On ne prihvaća niti jednu ideju, niti jedan racionalan razlog, već se čvrsto drži svoje besmislene ideje i proglašava budalama sve one koji ne dijele njegovo mišljenje, što je neshvatljivo, ali istinito. I najnoviji članak u «Pozoru», Još jednom Reichrath sa Vuke - čisto je njegovo djelo (br. 51 i 52), ne samo u potpunosti u skladu s njegovim programom, već su neka stajališta doslovno preuzeta iz samog programa. Njegovo provođenje za našu bi zemlju bilo najveća moguća nesreća, kao i njezina propast. Nadasve žalim što je kroz ove i prethodne članke svoju prethodno ocrtanu sklonost Carevinskom vijeću pobio i negativno okarakterizirao, jer je mađarska stranka pozdravila njegove članke te ih tumači u skladu s vlastitim interesima, a naši patrioti dobrovoljno se hvataju u njihovu zamku.

Moram priznati da sam već obeshrabren jer, uz moje najbolje namjere i moja najiskrenija nastojanja da radim za dobrobit svoje zemlje i za njezinu bolju budućnost, ne mogu kročiti naprijed, i to isključivo iz razloga što takozvani patrioti i prijatelji domovine predstavljaju najveću zapreku na putu. Još jednom, nevjerojatno, ali istinito!

I spor i svađa s našim Srbima potpuno su besmisleni jer svaka podjela pogoršava našu situaciju. S obzirom na navedeno, zamolio sam gospodu da ne tretira ovu stvar kao najznačajniju, i da Srbe u njihovu predmetu podupire radi našeg vlastitog interesa, jer jedino zajedno možemo biti snažniji, no uzalud, molbu sam uputio gluhi-ma. Baš danas dugo sam govorio o navedenom s Kukuljevićem,⁹⁹ koji je suprotnog stajališta po ovom pitanju, kao što je već dokazao na zasjeda-

⁹⁹ Ivan Kukuljević.

nju Sabora. Po ovom pitanju ipak nam je na kraju dao za pravo i potvrdio da na ovaj način možemo samo sebi napraviti štetu te da bismo time izazvali razdor koji bi za nas morao imati kobne posljedice.

No koliko će dugo on ostati pri ovoj ideji? To je uglavnom sve za danas, u velikoj žurbi. S kardinalom i ostalom gospodom govorit ću ovih dana.

Što se tiče akademije, bilo mi je jako drago primiti vijest. Odmah po primitku Vaše srdačne vijesti privatnim sam se putem obratio navedenom gospodinu, osobno jer nisam želio slati Račkog, jer nisam smatrao preporučljivim dati mu osobno ikakve podatke po ovom pitanju. Postao je pretjerano ovisan o Stros., a iskustvo će pokazati može mu li se oduprijeti.

Želim da ostanete dobro, uz moje najdublje poštovanje

Vašoj Visosti
iskreno odani prijatelj
Šokčević

Zagreb, 5. ožujka 1862.

Summary

Barun Metel Ožegović's Correspondence with the Bishop of Đakovo and Srijem Josip Juraj Strossmayer (1850-1890)

Key words: Josip Juraj Strossmayer, Metel Ožegović, Austro-Hungary, the Croatian issue

From a rich letter exchange Ožegović-Strossmayer here is a seven-letter selection of the 60's of the 19th century. The letters comprise important data covering the current political topics of the period, mostly in Civil Croatia. The last part of this paper brings a letter addressed to Ožegović by Ban Šokčević, in which Strossmayer's standpoints are discussed.

Such correspondence was common between outstanding people of the 1860's although they also communicated directly. These selected letters contribute to a biography of Ožegović, as his political activities have not been the focus of historiography. Strossmayer's letters of the time are extensive, which is an exception, because he used to write short letters in haste.

Documents here displayed are brought in their original form.